



LAISVOJI MINTIS

FREE THOUGHT.

Mėnesinis Iliustruotas Mokslo ir Literatūros Laikraštis, leidžiamas Bendrovės "Laisvoji Mintis" Chicago, Ill. ir Scranton, Pa.

All communications must be addressed to "Laisvoji Mintis", 3252 So. Halsted St., Chicago, Ill., or 1419 N. Main Ave., Scranton, Pa.

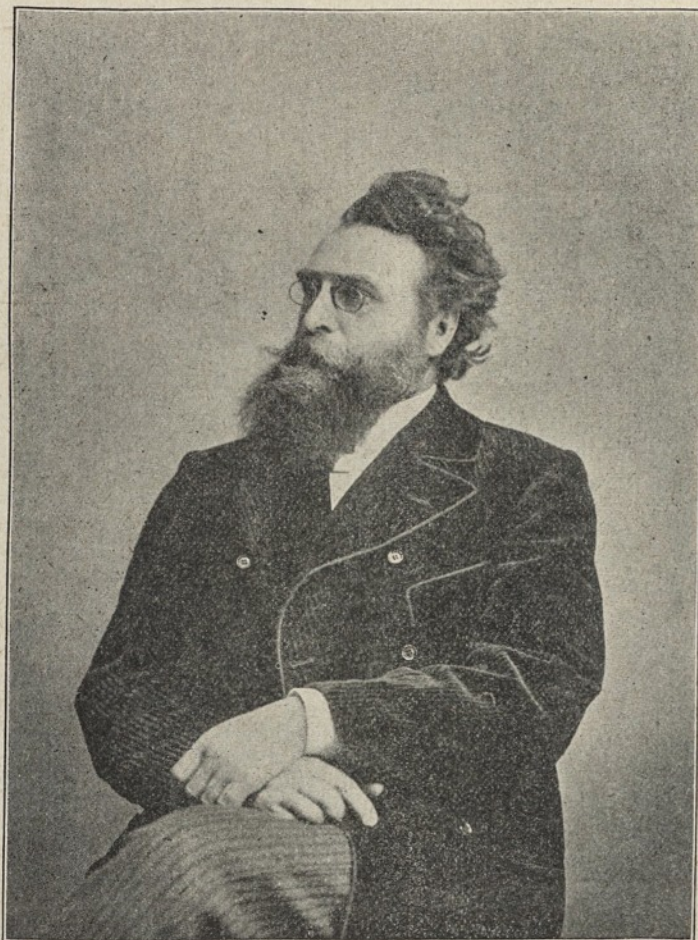
No. 22

Chicago, Ill. & Scranton, Pa., Gruodžio (December) mėn. 1911 m.

II TOMAS

Entered as Second Class Matter July 29, 1910, at the Post Office at Chicago, Ill., under the Act of March 3, 1879 II-nd VOL.

Manager A. Olszewski, 3252 So. Halsted St., Chicago, Ill.



DR. J. BASANAVIČIUS.

22 lapkričio mėn. buvo jo 60 metų amžiaus sukaktuvės.

J. J. Niemas

Revoliucija Chinuose.

“Revoliucija Chinuose, kuri grėsė jiems daugiau kaip ištisus metus, pereitą mėnesį prasidėjo ištikrųjų. Stiprios sukilėlių pajegos, užpuolę paėmė daug miestų Sečuano, Hupeho ir Hunano provincijose. Mėnesio viduryj Susirinkimas atsiskyrė nuo cesorystės valdžios ir priešmanžurinė revoliucija užsiplieskė. Prieš savo netikusius valdininkus sukilo visa Chinija. Kad sukilėliai yra gerai susiorganizavę ir stiprūs finansiškai, tai pasirodo iš to, jog jie paėmė vietines kasas ir bankus, išledo savo popierinius piningus ir atvirai apskelbė savo norą dinastiją numesti ir republiką įsteigti. Visos žinios rodo, kad revoliucionieriai yra puikiai susiorganizavę ir savo valdžioje turi nemaža kariuomenės. Spalio 20 d. jie paėmė kelis didesnius cesorystės miestus podraug su svarbesniais vaizbos centrais Hankove, Kaifonge ir Vučange. Manžurų valdžia Pekinge, matydama sau pavojų, atšaukė tris metai atgal už paziūrų pažangumą atstatytą nuo vietos Juan Ši Kaiją galybėn. Spalio 14 d. pirmininkas princas Čingas Juaną paskyrė kaipir diktatorium. Šitas Juan, kurio pavardžiu yra *Hupeho, Hunano ir Kvantungo vice-karalius*, yra vienas stiprių pirmėivių Chinijos vyrų, kurie užjausdami daugumutį revoliucionierių reikalavimų yra podraug stiprios centralės valdžios šalininkais. Jis nepriėmė pasiūlytos jam vietos, kol valdžia neprizadėjo tam tikrų reformų padaryti valdymo būde, uždo paskaidoj ir gelžkelių vedime.”

Tokias žinias skaitėme laikraščiuose apie dabar verdančią revoliuciją Chinuose tik šito mėnesio pradžioje. Su keliomis savaitėmis laiko, kaip šykščios laikraščių žinios skelbia, senuose didžiuose Chinuose jų sena despotiškoji valdžia likosi panaikinta galutinai ir nauja laisvesnė draugijos tvarka yra įvedama. Dar vis berūksta mūšlaukio dumai ir vis besilieja žmonių kraujas, bet jau senos valdžios nėra. Dangaus Sūnus, penkiametis vaikas-ciesorius, užbaigė ilgą sauvalės valdžios viešpatavimą ant visados ir chinai stato dabar klausimą, ką į sauvalio cessoriaus vietą pastačius. Kol šitas klausimas galūtinai bus išrišta, dar nemaža kraujo bus pralieta, bet jis bus išrišta netrukus. Sena chinų tvarka antgalo atbuvo savo, ir visi luomai su pasiilgimu laukia naujos. Kokia ta nauja chinų tvarka bus, dar sunku pasakyti. Gal tai bus tik parlamentinė monarchija, ar gal atstovaujamoji republika, kokia yra Suv. Valstijose. Taip ar kitaip bus, svarbu yra vienas dalykas, kad chinai prabudo, ir jieško apšvietos. Lig šiol jų noru buvo gyventi savo nuosavu gyvenimu; kitataučiams besiveržiant į jų šalį ir brukte brukant jiems savo civilizaciją ir kultūrą jie tik stengės jais nusikratyti ir jų iš savo šalies išsibodėti. Bet pamatę jie negalėsia to padaryti, dabar patįs jieško vakarų civilizacijos ir žengia prie savo tikslo milžiniškais žingniais. Šitas jų karštis civilizuoities yra taip pat indo-

mus, kaip ir jų begalinis iki šiol buvęs prisirišimas prie savo senų papročių. Chinai, jai jis ir išėjo kur iš savo Chinijos, tai vis buvo chinai; jis visur buvo tas pats su savo kiaulės uodega, kasa, keistu virėjybės skoniu, rytiečio drabužiais, begaliniu numirėlių garbinimu ir visokiomis kitokiomis keistybėmis. Jokie kitataučių išniekinimai ir pažeminimai negalėjo chino atgręsti nuo jo papročių. Ir jis išbuvo tokiu nuo neatmenamų laikų.

Chinijos amžis toks senas, kad jo pradžia pranyksta senovės miglose. Chinija buvo jau sena, kuomet Aigyp-tas buvo dar jaunu. Chinija buvo Chinija, kuomet Abraomas išėjęs iš chaldėjų Uro naują tautą steigė. Nėra abejonės, kad chinai yra seniausia gyvuojanti tauta ir podraug neatmainingiausia. Anot kapitono Brinkley: “Nei viena kita tauta, žinoma pasauliui, nebuvo taip visuomet ištikima sau; nei viena kita neišpuoselėjo civilizacijos taip visiškai nepriklausomos nuo orutinių aplinkybių; nei viena kita tauta neišdirbo savo idealų tokioj absoliutoj nuošalystėje nuo svetimos minties; nei viena kita tauta neišlaikė ilgos savo literatūros sriovės taip visiškai liuosa nuo svetimų intekmių; nei viena kita tauta niekuomet nepasiekė dorinės ir tautinės augštybės tokiame augštumo laipsnyj sulig kitų savo laiko valstybių galvomis!”

Nusistebėjimas šituo užsidarungumu dar labjaus padidėja, atsiminus žmonių skaitlingumą, siekiantį dabar 350 milijonų. Chinijos žmonių daugumas atsako jos milžiniškam keturių ir pusės milijono ketvirtuotų angl. mylių plotui, atidalintam nuo likusio pasaulio, išskyrus šiaurę, iš visų pusių didžiulėmis kalnų juostomis ir vandenynu. Savo puikioj nuošalybėje šita pasitenkusi tauta išdirbo tvirtą būdo tipą, kuris beveik iš-



Konfucijus.

teisina ją už jos vadinimą “Vakarų barbarais” visų europiečių, kurių proseniai buvo piešiami laukiniais ištisus metašimčius po to, kaip Chinija buvo pasiekusi savo auksinę filozofijos gadynę.

Chiniją suziedė greičiau šviesuoliai, kaip karaliai. Chiniją, taip sakant, padarė Konfucijaus mokslas, kuris gyvendamas šeštame metašimtyje prieš K. skelbė doros filozofiją ir žmoniškos valdžios esmę. Jo "penki prietikiai" nustatė draugijos tvarką. Tie prietikiai tai valdovo ir jo perdėtinių, vyro ir pačios, tėvo ir sūnaus, vyresnio brolio ir jaunesnio, draugo ir draugo. Nuo šitų Konfucijaus pažymėtų penkių prietikių Chinuose įsigyveno formaliskumas bei prisirišimas prie draugijinių ryšių ir galutinai vienatos apyvalda. Tikras sūnaus atsidavimas yra svarbiausia dorybe. Ciesorius kuris yra "Dangaus Sūnumi", yra absoliutas autokratas, nes žmonės stovi prie jo kaip vaikai prie tėvo. Valdymo budas grynai patriarchalis. Kiekvienas valdininkas yra žmonių tėvu ir motina; jis turi tiesą taip juos valdyti, kaip jam patinka,—tik jis yra laipsniu ar laipsniais augštesnis ar žemesnis už sekantį ar sekančius po jo ar prieš jį valdininką ar valdininkus. Žemesnieji valdininkai savo nuolankumą augštesniajam savo viršininkui išreiškia tuomi, kad jie jam moka tam tikrą paskirtą metinį uždą, nuo žmonių surinktą, o prieš žmones jokios atsakomybės neturi. Aišku, kad prie tokios tvarkos žmonių plėšimas neišpasakytas.

Per visas audras ir sunkenybes Konfucijaus mokintuvė laikė šviesunus ištikimais sostui ir iki šiai dienai nesiliovė davinėjus kiltų pasišventimo pavyzdžių. Konfucijus tai Atlasas, kuris ant savo pečių "Vidurinę Karaliją" nešė. Šitas Konfucijus laikė savo veidą ir veidus savo žmonių nukreipęs į praeitį. Milžiniškas Chinijos konservatyviškumas išėina tiesiog iš šviesuolio mokymo apie "gerus senus laikus" ir priedermes sulig numirėlių. Svarbiausias ir vienintėlis chino tikėjimas tai prosenių garbinimas. Chino klausymas tėvo valios nepasibaigia jo tėvui mirus; jis priežtai klauso jo įsakymo kol jis gyvas; sau gi tik tiek svarbos jis pripažysta, kiek jos reikia turėti, esant, taip sakant, grandimi dviejų gentkarčių: atgyvenusios, kuri jam yra garbintina, ir auklėjamos, kurią jis turi dauginti ir užlaikyti. Šitos dvi priedermės: šeimynos reikalai ir prosenių garbinimas taip kaupinai pripildo chino gyvenimą, kad jame jo paties laisvei jokios vietos nelieka. Chinas gyvena ne sau, tik priedermėms, kadangi chinų draugijos pamatu yra ne vienata, tik šeimyna. Tokiu būdu chinų draugija susideda ne iš vienu, tik iš šeimynų, atstovų šeimynų tėvų. Šitie šeimynų atstovai, kaip draugija, dalinama į ryškias grupas, nors visuomet buta keistos laisvės vienatai su tam tikra galybe ar silpnybe pakilti ir nupulti. Chinuose nėra tokių kastų kaip Indijoje. Pirmutiniu draugijinėje tvarkoje yra mokslininkas, kuris paprastai esti ir valdininku; antru yra ūkininkas, nes po protui seka maistas; trečiu yra amatininkas, nes po maistui seka prieglaudos reikalai, vadinasi dailydė seka po penėtoju; ketvirtu paskaitytas vertėvis, nepadarusis mainikautojas kitų padarytais daiktais; ir antgalo žemiausiu eilėje stovi kareivis, kuris yra tik suvartotoju. Kaip

matome, tūkstančius metų atgal chinai suprato tai, į ką nudienos ekonomininkai tik dabar nurodo sulig karo pragaištingumo. Chinai visuomet buvo taikūs žmonės; ilgos vyrų rankovės, uždengiančios rankas, parodo kaip maža leista šitoje civilizacijoje ginklu valdyti.

Chinų fizinis sugebumas yra visiems žinomas. Jie yra šviečiančių pavyzdžių historijoje tinkamiausiu išlikimo. Chinas gali su mažiaus pragyventi ir tarp didžiausio skurdo aplinkybių dirbti sunkiau ir ilgiau negu kitas kokis žmogus ant žemės. Indijonai taipgi bėdini, bet toli jiems šaukia iki chinų patvarumo. Chinų patvarumas, darbštumas, spulumas ir nenusistel-

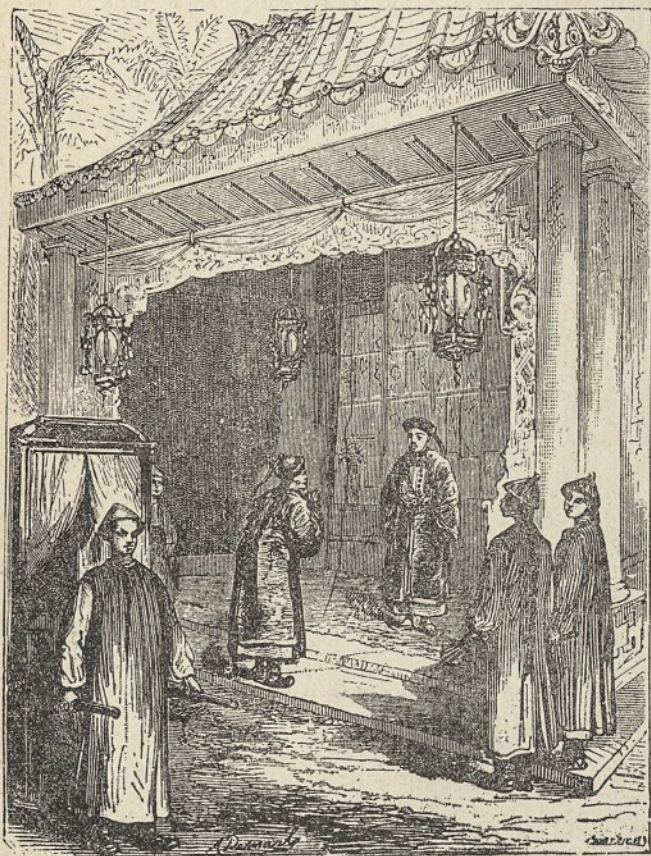


Chinų tipai.

biamas gyvumas jų ateityje turi turėti svarbą. Paskutiniu žodžiu visuose tautos klausimuose yra žmonių būdas. Akyvaizdoje diplomatinių ir valstybinių nenusisekimų paskutiniaisiais keliais dešimtmečiais, kaip matysime toliau, chinai laimėjo dideles, nors mažai pripažįstamas pergales vien prastų žmonių krauju, raumenimis ir nervais; jų iševystė sulaukė japonų ateityvystę Manzurijon, sutramdė Anglijos planus Tibete ir kaipo taikos kariuomenę nuvarę ant jos Indijos sienos; ji atgabeno gerovę Šasiauros Naujokijoms (singapore) ir pavarė nepertraukiamą aukso sriovę atgal į Chinus iš šiaurių ir pietų Amerikos, pietų Afrikos ir Azijos pakraščių. Devyni milijonai chinų gyvena dabar Chinijos užsienyje,—vadinasi, daugiausia kaip du kartu tiek, kiek visų ciosorystę valdančių manzurų. Šitie išsi- blaškėliai visose šalyse praturto ir darodė, kad chinas yra deras kiekvienai pramonystės ir vaizbos progai.

Nežiūrint į chinų solidariškumą, jiems kaipo tautai, labai truko tos ypatybės, kuri vakarų pasauliui yra žinoma kaipo patriotybė. Šitą jų silpnybę vaizdžiai parodo atsitikimas 1851 m., kurį gyvai aprašo misionierius Huc. Huc keliavęs iš Pekingo ir smuklėje sustojęs su keliais chinais valstiečiais gėręs arbatą. Tuoju laiku buta ciosoriaus numirta; jam baisiai norėjos užvesti kalbą apie aptuštėjusio sostoto užėmimą.

Ciesoriaus mirtis ir jo inpedinio išrinkimas paprastai esti akyviausiais dalykais pas visas tautas. Karštuolis misijonierius visokiais budais bandė jų nuomonę išgauti. "Bet, girdi, į visus mano numojimus jie atsakė tik galvos kratymu, pypkių dumų kamuoliais ir dideliais arbatos gurkšniais. Šitas tylėjimas pradėjo mane iš kantrybės vesti; antgalo vienas šitų vertuolių iš savo vietos atsikėlė, priėjo prie manęs, tėviškai abi

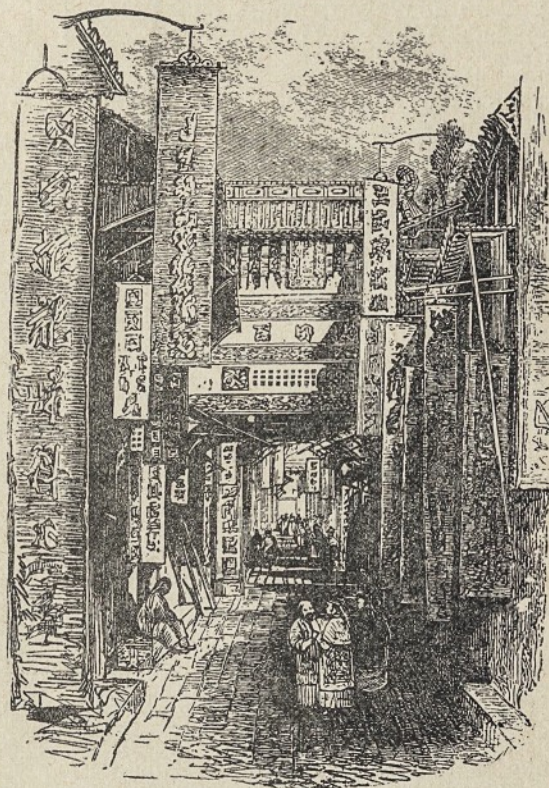


Mandarino bustas.

savo ranki uždėjo ant mano pečių ir tarė šypsodamos šaipiai: "Klausykis, prietel. Kam sveikas rūpini savo širdį ir kvaršini savo galvą visais tokiais niekais? Valstybės reikalais privalo rūpintis mandarinai; jie ima piningus už tai. Tegul jie juos uždirba. Bet nesikan-kinkime mes tais dalykais, kurie mums nerūpi. Mes būtume paskutiniaisiais kvailiais, įsigeidę vesti politikos reikalus dykai". "Tas tikra tiesa", atsiliepė kiti, primindami man, kad mano arbata aušta ir pypkė gęsta.

Tokia tai Chinija buvo truputį daugiau kaip dešimts metų atgal ir tokiu anglimi rašyta yra dabartinio subruzdimo ir perversmo dugnas Danguos Karalijoje. Kiekvienas naujovinių laikų diplomatas šito pasaulio klausimo didumą numanė. Napoleonas, girdi, pasakęs: "Chinai miega! Apsaugok Viešpatie, jai jų pabus! Tegul jie miega!" Paprasčiausia patarlė pas visus yra: Chinai, tai miegas milžinas, žodžiai gi: Chinų prabudimas, virto stereotipuotu pasakymu.

Dabar visur girdima sakant, kad Chinai prabudo; juos prikėlė karo bugnas, kurio jie kadaisia taip nekentė. Greitas ir vertelgiškas chinų apkulimas, kurio jie sulaukė nuo Japonijos 1894 m. seniems chinams atidarė pusiau užmiegotas akis, bet jų pačių neišbu-



Gatvė Kantone.

dino dar. Jiems reikėjo dar bokserinių aukų 900m. pamėginti, kad visai išbudus. Prie šitos beprotystės tautą privarė didelė kitataučių sprespauda ir neteisybės darbai; bet, šitą sakydami, mes vargiai pasakome visą tiesą. Žinoma, jai proga buvo reikalinga pagi-



Chinų teismas.

linti ir padidinti neapykantą "Vakarų barbarams", tai ją davė galybės negirdėtomis aukomis, kuriomis jos Chinus apteikė už jų neprotingą ir bergėdžių pasikė-

sinimą priešintis civilizacijai. Apmaudas, kuriuomi atsigriežė krikščioniški kareiviai, visą tautą pripildė kartybėmis, kadangi tautinės, viešos, šeimyninės, asmeninės—visos iki vienai šventybės buvo sukaneveikta bekersijančių bičiulių. Tas prityrimas chinus pamokino vakariečio bijoties, jai jau ne mylėti; ir tas yra svarbiausia priežastis kam tokis didelis atsargumas revoliucionierių daroma dabartiniuose sumišimuose kitataučių gyvasčių ir turto apsaugojimui. Nei vienas Chinuose negeidžia antru kartu matyti baisias dienas kitataučių viešpatavimo Pekinge.



Chinijos miestas Hong-Kong.

Paprastam chinui matos, kad šitas barbariškas svetimų galybių užplūdimas buvo Dangaus nubaudimu tautai už manžurų valdymą, kuris net jiems, chinams, pagriso. Tokioj pačioj šviesoje buvo matomos ir susikrovę karės, išdalinimo, atlyginimo, badmečių, marų, tvanų ir brangmečio nelaimės. O gi Dangui išipyko manžurai ir tauta besikenčiantai jais. Taigi ir pradėta visų į dabartinę dinastiją kreivai žiūrėti ir visomis pusėmis jį kritikuoti. Šita dinastija valdė Chinus nuo 1644m., kada Manžurijos totorių vadas paėmė Chinų cėsorių Mingų miestą ir jį sudegino. Paskutinis Mingų, Huaį Tsung, nusizudė. Šunči, pirmasis, kaip manžurai apie save sako, tikros Tsingų dinastijos, pradėjo ilgą karjerą valdiškos niekadarystės, kyšių ėmimo, išvaržų ir asmeniško ištvirkimo, kuris budija valdantįjį Chinų luomą nuo pradžios iki dabar. Viršininkų ištvirkimas virto tokiu kasdieniniu dalyku, kad tam tikra inplaukimų dalis visuomet buvo skaitoma teisuoju pelnu. Finansinių versmių, kokiomis yra pakantrūs, padarūs žmonės tokie kaip chinai, kurie širdyje yra dorais ir nepaprastai darbščiais, visuomet pilnai pakako apmokėjimui teisuoju valstybės išlaidų ir atlikimui neatidedamų viešų darbų. Tvanų ir badmečių seniai Chinuose galima buvo išvengti, bent menką dalį pinigų, be tiesos žmonėms išplėstų, panaudojus visiems pažangos darbams. Šitą pažangesnieji chinai seniai suprato ir suprātę pradėjo rengtis prie manžurų dinastijos nuvertimo. Nors tą jie darė patylomis, bet negalėjo to nežinoti valdžia. Paskutiniaisiais ketveriais metais propaganda užsieniuos buvo smagiai varoma;

dras Sun Jan Sen slapta keliavo po Europą ir Suvienytas Valstijas rinkdamas piningus maištui ir jieškodamas pas kitataučius užuojautos Chinų žmonėms. Tautiškumas pas tikruosius chinus prabudo ačiu vyrams septintais dešimtais metais baigusiems mokslus užsieniuose. Apsipažinę su Europos ir Amerikos kultūra jie pamatė, kad jų tėvyškėje netaip daroma, kaip reikia; jie sugryžę savo šalin ėmė reikalauti naujoviškų mokyklų, žmonėms šviesti, išlavintos sulig vėliausiai reikalavimais kariuomenės ir laivyno nuo kitataučių ginties.

Kaikurie šitų reformatorių, tiesa, toli gražu ne gabiausiai, prisigretino prie jaunojo cėsoriaus 1898 m. ir įgundė jį išleisti tą nepaprastų reforminių manifestų eilę, dėlei kurių cėsorienė našlė jį apkalino ir visai nuo sosto numetė, nors jis nei manyte nemanė tuomi jai galybę atimti. Juan Ši kai, gabiausias kariuomenės galva, matydamas, kad tauta nėra dar subrendusi kraštutinėms priemonėms, reformos planus atidengė cėsorienei našlei. Tuomi jis įgijo pas ją didelę malonę, o nuo cėsoriaus užsitraukė tokią jau nemalonę. Kada tris metai atgal cėsorienė Tszu Hszi mirė ir kalinamasis cėsorius tuo patim laiku taipgi numirė kažin kaip, tai vicekaralius, pasimirušio cėsoriaus brolis, kuris su Juan Ši Kai'jumi smarkiai pykos, Juan Ši Kaijų iš galybės išmetė. Bet chinams pirmėiviams ir apskritai žmonėms pradėjus ant savo valdžios gulti, Juan Ši Kai ir jo gerai išlavinta kariuomenė pasirodė baisiai reikalinga esanti valdžiai. Taigi jis likos sugražitas galybėn atitaisyti tą blogą, kuris, gal, visai nebūtų atsitikęs, jai jis būtų buvęs paliktas galybėje, nes žmonių užuojauta buvo su juo. Bet Chinų valdžia buvo perdaug apjakusi tą pamatyti. Žmonės tuo tarpu užsidegę noru sekti vakarus vis drąsiau pradėjo kritikuoti rumo klastas, eunuchų, vad. romiklių, valdžią, ypatingas mylistas, augštųjų valdininkų kyšiaėmystę ir jų sugriuvimą. Kritikuoti viršininkus tiesiog virto mada. Labjausiai reformų dvasia atsizymėjo Japonijoje mokslus ėję.

Tuojaus po bokserų tragedijai Chinai buvo besirengią japonus paimti savo draugais ir vedėjais. Japonai paskutiniaisiais laikais vakarų civilizaciją imte perėmė. Centralėse Japonijos vietose buvo įsteigta vakarų civilizacijos muzėjai, kurie rodė "kitataučių dabą", pradėdant nuo pasaulio žemlapių ir gelžkelių traukinių ir baigiant apikaklėmis ir suveriamomis lovomis. Beto dar japonai su chiniais yra beveik vieno kraujo. Taigi chinų pradėta japonus imti savo mokytojais visais būriais. Siunčiamų Tokio'n moksleivių buvo tokia sriovė, kad per penkerius metus tame mieste jų prisirinko nemažiaus kaip 16,000. Bet ilgainiui chinai patyrė, kad japonai savo užsienio teritorijos tiesų ir pirmysčių reikalauja nemažiaus kaip skaitaveidžių galybės. Šitaip va, Šanchajui tik kitataučių vaikams buvo leista viešuose parkuose žaisti; chinų vaikai buvo neįleidžia-

mi. Bet japonų vaikai verzės, kad juos įleidus. Jie sakės esą kitataučiais ir šliejos greičiaus prie baltveidžių, kaip prie geltonodžių. Šitas atsitikimas yra pavyzdziu japonų apskrito pasielgimo su chinais. Jie paniekino broline role ir ėmė stipraus ir pasisiulančio svetimšalio rolės. Chinams tuojaus taip pat paaiškėjo, kad japonų teikiamas mokslas jų jaunuomenei Tokio'joj vien japonams patiems gali būti naudingas, kadangi jaunuomenė ten buvo supažindinama su vakarų apšvieta paviršutiniškiausiu būdu ir inkvepiama revoliucijos



Chinukas mokinyš.

idijomis. Šitą patyrusi Chinų valdžia tuojaus sumažino chinų moksleivių skaitlių Japonijoje iki 3—6 tūkstančių ir japonų prarasta chinų švietimo proga teko Amerikai.

Reikaligai ar nereikalingai, bet chinai Japonijos bijosi ir jos neužkenčia daugiau kaip visų kitų svetimų galybių. Išdalavimo baimė, kuri atsikvošėjusiems chinams tolydžio vaidos, tai šmėkla japoniško kareivio išvaizdoj. Spėjama net, kad dabartinis subruzdimas yra gudriai sukurtas Japonijos. Pereitą pavasarį Chinus apėjo paskalas, būk didžiosios galybės turėjo susirinkimą Paryžiuje ir nusprendė kaip Chinais pasidalinus. Paskalo pasekmė buvo stebėtina. Nusiminė visi, kaip vicekaralius, taip moksleivija ir reformatoriai, kurie šaukė masmitingus ir prisiekavo paskutinį savo kraujo lašą už ciosorystės čielumą išlieti. Iš Sečvano ir Kvantungo, iš Kansu ir Huno ir iš daugelio kitų aštuoniolikos provincijų karščiutos depešos skriejo Pekingan, reikalaujamos gintis iki mirties. Tautos sukylimas buvo tokiu reginiu, kokio negalima buvo Chinuose laukti. Paskalas neturėjo jokio pamato ir, kaip pasirodė, buvo japonų paleistas, bet jis parodė chinų lengvatikybę ir jautrumą šioj valandoj. Kas neatsitiktų, bet Japonijos sena ciosorybinė svajonė patapti įsitikėjusios Chinijos drauge vadovė niekuomet neišsipildis.

Ranka rankon su troškimu kitataučius sekti ir tautinė sąmonė pas chinus atsirado. Šitas paskutinis krypsnys net Tibete apsirėiškė, išstumdamas Anglijos planus ir išstremdamas Dalai Lamą. "Chinai chinams", skambėjo kaip obalsis visur. Mat žmonių buvo jau išgauta nuo savo atgaleivės valdžios kaikurie nusileidimai. Ciosoriniu manifestu, išleistu 1908 m. buvo chinams pažadėta konstitucijinė valdžia, kuri žadėjo būti inkunyta 1917 m. Bet žmonės gavę laisvės paragauti užsimanė jos ir daugiau; jie nesitenkino tuomi, ką valdžia jiems pažadėjo. Ir kokį jie savo valios tvirtumą parodė tame, tai stebėtis reikia. Metai atgal, prieš atidarant patariamąjį tautos seimą (ceceñ juañ, prirengiamąjį parlamentą), Pekingan suvažiavo neseniai (1909 m.) įsteigtų provincijinių susirinkimų įgaliotiniai kad indavus valdžiai ir Tautos susirinkimui prašymą parlamentą įsteigti nieko nelaukus. Tuoju tikslu buvo išrinkta deputacija asmeniškai pas vicekaralių nueiti. Prie šitos deputacijos prisidėjo dar kita nuo daug tūkstantinio susirinkimo Paotinfu'je. Spalio 21 d., 1910 m. pasiuntiniai nuėjo pas vicekaralių; ten jie išgirdo, kad jie bus priimti ne greičiau kaip už 2 dienų, vadinas spalio 23 d. Septyni žmonės ryžos tą laiką



Chinas piešėjas.

išbuti ore pas rumą, o tris jų įsijautrinę, prapjovė sau gyslas, kad savo kėrauju prašymą apšlakščius. Vidurinių dalykų ministeriui jie pasakė, kad jie sau gyvastį atimsią, jai jų prašymas nebus priimtas. Prieš tai valdžia buvo jau du tokius prašymus atmetusi (pra-džioje ir birželyj 1910 m.). Dabar vicekaralius pasiun-

tinius priėmė ir žadėjo konstitucijos įvedimo raką sutrumpinti. Reikalingu raką sutrumpinti pripažino kuone visi ministrai ir net pirmutinė tarp rumo atgaleivių nabaštiko ciesaoriaus pati, į kurią gilų įspudį padarė prašymo padavėjų užsidegimas, kurie nepasigailėjo savo kraujo parodymui savo karšto veržimos prie konstitucijos. Tik augščiausios Tarybos nariai su princu Cingu pryšakyj priešinosi tam.

“Kas ypatingai mus verčia tuojautinio parlamento atidarymo reikaluti,—kalbėjo Tautos Susirinkimo oratorius prie prašymo apkalbėjimo,—tai politikinis ir finansinis pavojus iš kitataučių pusės, kurių pasielgimai vis daros užpuolesniais. Be parlamento finansinių kliučių niekas neištasis, be parlamento niekas nebus padaryta ir negali būti padaryta ciesaorystės čielumo apgynimui, nes prie dabartinio valdymo būdo negalima pataisyti administracijos nepaslankumo ir ištvirkimo.”

(*Toliaus bus*).



Parygožėnas.

Argi lietuviai bus amžiniais vergais?

Nesenai laikraščiai pagarsino, kad Romos popiezius pakeliąs Amerikoje tris airius į kardinolus.... Sakysite, tai kas, tegul kelia! Bet....

Airių yra iš viso apie 12 ar 13 milijonų galvų; 4 milijonai Airijoje, 2 milijonu Australijoje, ir bene 6—7 milijonai Suvienytose Valstijose ir Kanadoje. Męs nesykį savo literaturoje minėję esame airių vargus ir lyginę prie vargų lietuvių tautos. Tačiau męs nieko neženkliname svieto politikoje, o airiai—labai daug. Męs neįstengiame nė apie savo šalies autonomiją kalbėti, o airiai nepoilgam gaus savo savyvaldą (*home rule*). Męs bučiuojame rankas Romos agentams, kuningams, ir nematome, kad tie kuningai yra tik airių vyskupų pastumdėliais, agentukais; o apie savo vyskupą Amerikoje mums nė botais nebuvo pirma, nė dabar nėra. Kas pasidrašinys šiandien tikrinti, kad iš 100 lietuviškų kuningų Suvienytose Valstijose bent vienas yra kandidatu į tą urėdą?! Rods vienas ar kitas seniaus tikrino pastosiąs bažnyčios kuningaikščiu” (pvd. kun. Pautienius), bet tai buvo vaikiško dar amžiaus svajonės.... O airiai? ne tik jie turi vyskupus, archyvyskupus, bet ir kardinolus: Gibbons Baltimorėje, Logue Dubline, ir Moran Melburne, Australijoje. Lengvu airiams buvo 1884 m. pervesdinti Baltimorės konciliume nutarimą, kad bažnyčios visų kitų tautų taptų užrašytos ant vyskupų.... Tai airių hierarchijos politika: kontroliuodami turtus, airių kuningai gali kontroliuoti dvasišką ir politišką veiksnį visų kitų tautų Amerikoje. “Draugas” sako, kad yra bažnyčios kitų tautų (pvd. vokiečių Rochesteryje) neužrašiusios

savų turtų vyskupams; taip, bet kiek kovos perleidė tos parapijos, kun. Kaupas nepasako. Yra ir lenkų bažnyčių neužrašytų vyskupams; bet-gi žinome, kad nuo 25 metų lenkai kovoja už lenkišką bažnyčią, ir galiaus, nematant Romoje teisybės, lenkai sutvėrė bent 50 “nepriegulmingų”, tautiškų bažnyčių. Nors lenkų visuomenė tamsi, vis-gi ji rūpinasi bent savo bažnytinės savasties nepriklusmingumu nuo airiškai romiškų arelių. O kaip dalykai stovi su lietuviais?

Atsirado ir lietuvių tarpe kuningai: Dilionis, Rusikis, Mickevyčius; tačiau jau tai dėl savo būdo, jau tai dėl didumos kitų kuningų pasipriešinimo, jie nieko labo pervesdinti neįstengė. Męs patįs nuo 1885 m. užtaravome tautišką bažnyčią, iki liaudis be tokios klasingos įstaigos apsieiti nemoka, ir klabinome, kad bent savastį airių ar vokiečių vyskupams neužrašinėtu. Ar mūsų pastangos atnešė vaisių? Kaip atneš, kada dauguma žmonių tebeskendi religijos prietaruose, o apie tautos gerovę nė neišmano, nė nėsirūpina! O čia nuolatos Romos agentai tik dergia, tik plūsta karčiamiškais žodžiais, savose lindynėse, visus, kurie teisybės ir tiesų pareikalauja! Eisite pragaran, tapsite šliuptioniais-bedieviais, jaigu airių ar vokiečių vyskupui neatiduosite savo pinigais nupirktą savastį!

Vienok pastaruoju laiku tūlos parapijos ėmė susiprasti. Scrantone, Shenandoryje, Mahonoy Cityje ir kitur, žmonės ėmė savų tiesų reikalauti. Tegul ir daug piningo vėjais išmesta, vis-gi jų protesto vaisiumi bus kitokia katalikų bažnyčios organizacija Amerikoje. Jau dabar ketina nebrinkti įžangos mokesčių į bažnyčią, mokestis už ausinę išpažintį darosi lyg keista, ir vyskupai sakosi nė nenorėję neigi nenorį bažnytinės savasties! Mat, užspringo kaulas gerklėje, beje nusprendimas augštesniųjų teismų, kad savastis, anot civiliškų tiesų, turi prigulėti ūkėsams šalies, o ne Romos oktopaus galvai.... Tad garbė tebunie nors tai saujelei apjakusių katalikų, kurie už savo civiliškas tiesas nesidrovėjo atvirai kovoti! Mat ir tarpe vergų atsiranda vienas-kitas, kuriam retėžai (nors ir dvasiški!) iki kaului įsiėda!

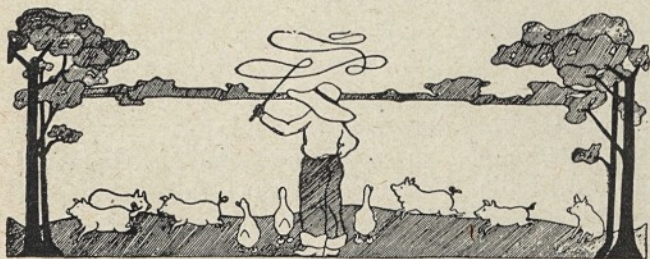
Sako, airiai gaus dar du kardinolus Amerikoje. Ir kodėl ne? Ne tik kardinolų daugiaus airiai gaus, bet galimu yra daigtu, kad, popiežiui Pijui X mirus, airys taps išrinktas Romos katalikų bažnyčios galva, ir mėgins kraustytiesi, jaigu ne į Jeruzolimą, tai bent į Washingtoną. Čion katalikų bažnyčia gerai organizuota, kuningams paklusni, čia niekas tikėjimo dėlei nepersekiojamas, čion liaudis be priešgynybės duoda aukas ir kuningų seminarijoms, ir misijoms, ir petragrašį, ir katedralinę, čion kuningai katalikus paplaka į dēokratų partiją, į savus bankus, į savas draugijas ir susivienijimus; tad ar-gi popiežiui ant Vezuvijaus pakalnės linksmaus sėdėti Europoje, ar geriaus tūnoti apjakusių vergų govėdoje? Galimu yra daigtu, kad popiežiai ateis į šitąją šalį, “šalį liuosų ir drąsių žmonių”.

Tik dar klausimas yra, kaip tie "liuosi ir drąsus žmonės" priims tokią pilę... Juk popiežijos principai tiesiog eina prieš demokratizmo principus. Amerikoje mokslai žengia pirmyn, o podraug ir liaudies apšvieta; o žinoma nuo senai yra, kad ten, kur mokslas priekin eina, tikėjimas gaišta! Rods gali protestonai susivienyti su katalikais, ir jau pastangos toje linkmėje dažomos yra nuo religijų parlamento Chicagoje, 1893 m. Bet ir atsiminti reikia, kad jiegos priešingos teokratijai rišasi kruvon: vienijimosi laisvamųjų amerikiečių, čekų ir kitų auga mets į metą. Rūpestis eina apie religijos išmetimą iš mokyklų, apie susiaurinimą įtekmes pobažnytinių mokyklų, apie reikalavimą mokesčių nuo bažnytinės savasties, apie atskyrimą bažnyčios nuo valstijos iš visų atžvilgių. Neuzilgio turėsime susikirtimą labai akyvą Amerikoje—jiegos katalikų bažnyčios su jiega laisvamanybos. Nėra abejonės, kad socializmas tame atvėjyje atloš nemažą rolę daug kas prigulės, kurion pusėn kryps tos partijos mintys ir atstovai! Šiandien rods kuningija dergia socializmo sriovę, bet neilgai trukus bažnyčia stengsis socialistus pajungti, ir jau šiandien daugiur randame bažnyčios atstovus veikiant kaip to sriovės agentus. Apsisaugoti reikėtų: Azefai veikia nevien naudon monarchų, jie veikia ir naudon hierarchų; viskas priguli nuo to, iš kur vėjas pučia. Tuomi męs ištariame ir socialistams: apsisaugokite! Dar laikas yra, kad po laikui negrauztumėte pirštų...

Iš šalies žiūrint, gal-būt, išrodo, kad tai menkas dalykas, jaigu airiai įgys du kardinolu Amerikoje. Tačiau tiems, kurie toliaus mato, tatai turi didelį ženklumą. Klausimas kyla, ar męs, lietuviai Amerikoje, ir toliaus remsime hierarchijos politiką? ar ir toliaus didinsime sau jungą Romiškosios bažnyčios?

Jaigu taip, tai ženklina, kad męs, lietuviai, iš savos dėkos daromėsi belaisviais, savomis aukomis ir piningais prisidedame prie išaugštinimo savų baudponių, ir esamė ne kas kitas, kaip ponų "vierni" šuneliai! Laižomė jų rankas, kada jie mus spardo ir turtą atima...

Ar išaugs didvyriai, kurie apgins mūsų tautą nuo verguvės? Pasakykite!



Laisvamanybė plėtojasi.

Atgaleiviškas vokiečių laikraštis "Die Post" nesenai patalpino aimanuojantį straipsnį, jog protestantizmas Vokietijoje linkstas puoliman, žmonės pasibaisėtinaai atprantą lankyti bažnyčias ir virstą bereligijiniais. Sykiu paduoda statistiką, parodančią, jog 1900 m. nuo bažnyčios atsitraukė tiktai 2228 asmenys, tuo tarpu pastaraisiais metais tų pasitraukusių skaičius jau pasiekia 20 tūkstančių asmenų.

Į kuningus kaskart mažiau jaunuomenės pasišvenčia eiti. Tik Prūsuoose reikalinga yra į metus 250 naujų kuningų. Iki 1895 m. kandidatų į dvasiškuosius buvo perviršis, bet jau 1907 m. atsirado jų tik 182, o bėgančiais metais, sakoma, ir to skaičiaus nebus galima surinkti.

Biblijos išpardavimas taipgi "pasibaisėtinaai" susimazina. Ir tas blogas, anot "Die Post", apsiereiškimas matomas ne tik protestantizmo padangėje. Katalikų bažnyčioje visai negeriau dalykās stovi. Augštutinėje Silezijoje atsirado vos 49 kandidatai į kuningus. Apie 40 parapijų tokiu būdu turi likties be kuningų.

Tuotarpu Tarptautinio Laisvamųjų Biuro Neuchâtel'yje pereitų metų apskelbtoji apyskaita "Annuaire universel" (už 1910) parodo, kaip laisvamanybė pasaulėje išsiplėtojus ir plėtojasi. Neskaitant slavų, "Annuaire universal" paduoda, kad Anglijoje yra 3972 kuopos, turinčios narių 220,000. Iš to skaičiaus ant Airijos pripuola 460 kuopų, ant Škotijos 712 kuopų; Vokietijoje išviso randasi 5102 kuopos, su 80,723 sąnariais; Švedijoje — 24 kuopos; Norvegijoje — 14 kuopų; Danijoje 12 kuopų; Vengrijoje — 73 kuopos; Francijoje — 543 kuopos; Belgijoje — 21 kuopa; Holandijoje — 101 kuopa; Šveicarijoje — 34; Italijoje — 327 kp.; Ispanijoje — 79 kp.; Rumunijoje — 9 kp.; Portugalijoje — 148 kp.; Graikijoje — 19 kuopų. Latiniškuose šalyse yra išviso 1281 kuopa. Visoj Europoje laisvamaniškų kuopų randasi 10,265, kame yra narių 372,726. Amerikoje gi randasi 15,841 kuopa, turinčios išviso 1,321,530 narių. Čia nepriskaitomi neorganizuoti laisvamaniai. Australijoje yra 750 kuopų, turinčių iš viso 40,722 narių. Kitose pasaulio dalyse randasi 100 kuopų su 10,000 narių. Sykiu imant, laisvamųjų randasi 26,856 kuopos su arti dviem milijonais narių.

Periodiškaai leidžiamų raštų laisvamaniai turi 113, iš kurių 21 išeina Vokietijoje, Amerikoje gi laisvamųjų laikraščių išeina 34.

Visai neįstabu, kad klerikalai pradeda aimanuoti, nes apšvieta plėtojasi, o sykiu ir žmonijos mintis išsiliosuoja iš pančių tikėjimo į burtus, prietarus ir nenaturališkus, su mokslazinyse nesutaikomus daigtus.

Lietuviai, organizuokimės ir plėtokime šviesą ir tiesą!

J. Smelstorius.

Skaitlinės ir tulos K. Marxo teorijos.

Karolius Marxas savo garsingame veikle *Das Kapital* suteikė keletą drąsių teorijų. Viena svarbiausių ir turinčių šoki-tokį pateisinimą faktuose yra vertybės ypač viršvertybės (*sur-plus*) teorija. Visos kitos teorijos išvesta vien *deduktiviškuoju* būdu iš viršvertybės teorijos. Bet dedukcijos dažnai nesusitaiko su faktais. Kaip tik taip yra ir su Marxo dedukcijomis. Tiesa, Marxas neva bandė patikrinti savo dedukcijas faktais. Bet jau pats jo vartojamasai patikrinimo būdas buvo labai keistas. Marxo turėta toks paprotys. Vienur jis objektyviai surašo visus jam žinomus faktus. Paskui jais spekuluoja, ir, spekulodamas, mini iš savo surašytųjų faktų tikrai tuos, kurie jo spekulacijoms reikalingi, kurie gali patvirtinti jo *a priori*, iškalno, sugalvotus dalykus. Visus kitus faktus taip ignoruoja, tarytum jų niekad nebūtų nei minėjęs. Paviršiais skaitant jo *Kapitalą*, išeina *iluzija*, tarytum viskas parenta faktais. Bet tai tik iluzija. Atidesnis skaitymas iškelia ją viršun. Gal ir netyčiomis, Marxas tokiu būdu yra įvedęs savo veikalui moksliskas *apgaulės*. Paties Marxo sau pačiam prieštaravimai užteiktinai tai išaiškina.

Pirmojo *Das Kapital* tomo pabaigoje Marxas piešia, kokią *tendenciją* (vadinasi, *spėjimą* eiseną) turi kapitalas. Sako, kad kapitalas centralizuoja, ir *kapitalistų skaičius nuolat eina mažyn*. Kad *kapitalistai mažinas, šitoje vietoje Marxui yra neužginčijamas faktas*. (Yra taipgi sakoma, kad galų gale pasiliks tik keli uzurpatoriai ir iš jų proletarijatas eksproprijuosias turtus). Bet štai kitose savo veikalo vietose jis pripažįsta ir net *pubrėžia*, kad *kapitalistų skaičius nesimazina, bet auga!* Ir šitaip ištikrųjų yra. Ir Marxo laikų, ir šių dienų statistikos tai rodo.

Amerika yra pavyzdinga kapitalizmo šalis. Ir joje bankierių, brokerių, fabrikantų ir jų atstovų 1890 metais buvo 229.750, o 1900 metais skaičius išaugo iki 390.358¹. Vadinasi kapitalistų skaičius ne tik didinas, bet ir labai didinas.

Trečiame *Kapitalo* tome Marxas pripažįsta, kad kompanijos su aprūbežiuotu pajų skaičiu yra svarbus faktorius turtų padalinime. Bet kitur jis tą savo pripažinimą suvis ignoruoja ir kalba apie centralizaciją kapitalo, visai nebeskirdamas kapitalo koncentracijos rūšių, visai nebeatsimindamas, kokia yra esybė *privatishkųjų kapitalų vienyjimos*. Žinoma, su tokia spekulacija negalimas yra dalykas atsiekti teisingų išvedimų.

Šiandien kapitalų koncentracija kitokiais keliais eina, negu kad Marxas norėjo. Savystovių industrijų skaičius ne tik nesimazina, bet dažnai sparčiai auga. Ir mažosios ir didžiosios industrijos vienodai tvirtai

pasituri, jaigu yra tam tinkamos sąlygos. Taip dedasi ne tik mažiaus pakilusiose šalyse, bet ir pavyzdingoj kapitalizmo ir trustų šalyje Amerikoje. Tai patikrina žemiaus išrašomos skaitlinės², parodančios Suv. Am. Valst. keletu atskirų industrijų įstaigų, jų kapitalų ir darbininkų skaičiaus augimą bei mažėjimą.

Industrijos	metai	įstaigų skaičius	kapitalas	darbininkų skaičius
Automobilių dirbt.	1900	57	5.768.857	2.241
	1905	178	23.083.860	12.049
Varpų dirbt.	1880	20	793.120	773
	1890	22	590.420	372
	1900	23	1.038.305	663
	1905	21	881.634	530
Dviračių dir.	1890	27	2.058.072	1.797
	1900	312	29.783.659	17.525
	1905	101	5.883.458	3.319
Batų dirbt.	1880	1.959	42.994.028	111.152
	1890	2.082	95.282.311	133.690
	1900	1.599	99.819.233	141.830
	1905	1.316	122.526.093	149.924
Keptuvių	1880	6.396	19.155.286	22.488
	1890	10.484	45.758.489	38.841
	1900	14.836	80.901.826	60.192
	1905	18.227	122.363.327	81.284
Guzikų dir.	1880	124	2.013.350	5.825
	1890	106	3.089.265	3.831
	1900	238	4.212.568	8.685
	1905	275	7.783.900	10.567
Geležies liejyklų	1880	4.984	155.021.734	145.650
	1890	6.500	383.257.473	231.331
	1900	9.316	663.414.323	350.103
	1905	9.423	936.416.978	402.914
Aukso ir sidabro dirbt.	1880	60	498.500	955
	1890	81	1.105.198	1.405
	1900	93	1.086.854	1.163
	1905	83	1.071.562	1.402
Dažų dirb.	1880	244	13.555.292	4.483
	1890	382	34.009.203	7.044
	1900	419	42.501.782	8.151
	1905	449	55.783.259	9.781
Petrolejo d.	1890	94	77.416.296	11.403
	1900	67	95.327.892	12.199
	1905	98	136.280.541	16.770
Fonografų d.	1900	11	3.348.282	1.267
	1905	14	8.740.618	3.397
Pečių dirb.	1890	24	1.199.528	923
	1900	35	3.766.065	2.471
	1905	79	9.981.711	3.676
Rošom. maš. d.	1890	30	1.421.783	1.631
	1900	47	8.400.431	4.340
	1905	66	16.641.892	6.232

¹ Skaitlinės iš *Statistical Abstracts of the United States*, 1909. Washington, 1911.

² Iš *Statist. Abstracts of the United States*, 1909. Table No. 93.

Šitos skaitlinės piešia vaizdą greičiaus dekoncentracijos, negu centralizacijos. Charakteristiškų Amerikai industrijų: automobilių dirbtuvių, geležies liejyklų, petrolejo, fonografų, pečių (gazinių ir anglinių) dirbtuvių skaičius nuolat auga, kartais penkių ar dešimties metų periodu padvigubėja ar net patrigubėja. Tūlas susikoncentravimas yra atsilikęs batų siuvyklose. Bet už tai batams siūti įrankių gaminimo dirbtuvėse vyksta atžagariai. Jų buvo 1880 m.—135, 1890 m.—138, 1900 m.—186, 1905 m.—214. Ir kapitalas auga proporcingai. Negalima, žinoma, sakyti, kad koncentracija vienur iššaukia decentraciją kitur, bet tūlas atleipimas visgi yra.

Apskritai visose Suvienyt. Amerikos Valstijose savistovios industrijos paaugo už penkis metus šitaip: 1900 metais industrijų buvo 207,562, jų kapitalo \$8,978,825,200, darbininkų 4,715,023, darbininkams algų išmokėta \$2,009,735,799. Už 1905 m. skaitlinės tokios: industrijų 216,262, jų kapitalo \$12,686,265,673, darbininkų 5,470,321, darbininkams algų išmokėta \$2,611,540,532³. Industrijų skaičius paaugo. Centralizacijos Marxo prasmėje nėra. Sulig to, pagal Marxo, turėtų būt sumažėję ar bent nepadidėję darbininkų algos. Bet ir tai yra atžagariai. 1900 metais kiekvienam darbininkui išpuolė vidutiniškai 426 dolariai, o 1905 metais—477 dolariai.

Įvairūs bankrutavimai, atsiliekančys Amerikoje, irgi didžiai skirias nuo Marxo svajotųjų. Pobūdingais normaliais ir krizio metais bankrutų skaičius, pragaištis ir bankrutų procentas Suv. Am. Valstijose išveizi taip⁴:

Metai	Bankrutų skaičius	Pragaištis dolaruose	Bankrutų procentas
1888	10,679	123,829,973	1.02
1892	10,344	114,044,167	0.88
1893	15,242	346,779,889	1.28
1899	9,337	90,879,889	0.81
1906	10,682	119,201,515	0.77
1908	15,690	222,315,684	1.10
1909	12,924	154,603,465	0.88

Vidutiniškai kiekviena bankrutavusi firma pragaištis nešė: 1888 m.—\$11,595; 1892 m.—\$11,025; 1893 m.—\$22,751; 1899 m.—\$9,733; 1906 m.—\$11,159; 1908 m.—\$14,169; 1909 m.—\$11,954.—Kad supratus vertę šitų bankrutavimų, žinotina, jog vienoj industrijų, kame veikia ir dideli trustai, vidutiniškas vienos firmos kapitalas neišrodo didelis; pvzd. plieno liejyklų kapitalas vidutiniškai pasidalina po \$32,000 ant kiekvienos liejyklos, o visų Suv. Valst. pramonijos įstaigų kapitalas ant kiekvienos vidutiniškai pasidalina po \$58,000 (1905 m.). Jaigu vidutiniškai kiekvienos bankrutavusios firmos pragaištis siekia 11, 14 ir 22 tūkstančių, reiškia, kad bankrutuojama ir didelių firmų. Detališkesnė statistika dar aiškiaus

tai parodo. Bet užtenka ir to. Iš antros pusės, išrašytoji bankrutavimų tobylėlė rodo nedidelį bankrutų nuošimtį. Tik krizio metais (1888, 1893, 1908) bankrutų nuošimtis pasikelia iki 1% su viršum. Tai reiškia, kad ir mažosios firmos laikosi tvirtai, nežiūrint į trustų buvimą.

Pagalios, finansų srityje Suv. Am. Valstijose dedasi štai kas:

"National" bankų buvo*:	
1898 m.	— 3,585.
1899 m.	— 3,595.
1900 m.	— 3,871.
1901 m.	— 4,221.
1902 m.	— 4,601.
1903 m.	— 5,042.
1904 m.	— 5,412.
1905 m.	— 5,757.
1906 m.	— 6,137.
1907 m.	— 6,544.
1908 m.	— 6,824.
1909 m.	— 6,977.

Taupomųjų "Savings" bankų buvo**:

1898 m.	— 934.
1899 m.	— 942.
1900 m.	— 1,002.
1901 m.	— 1,007.
1902 m.	— 1,036.
1903 m.	— 1,078.
1904 m.	— 1,157.
1905 m.	— 1,237.
1906 m.	— 1,319.
1907 m.	— 1,415.
1908 m.	— 1,453.
1909 m.	— 1,703.

Skaitlinės labai iškalbingos. Jų nei aiškinti nereikia.

Ir kur nežiūrėtum, visur kyšo nesutaikmė su Marxu. Suprantama,—ag pačiame Marxe, pačiuose jo sau prieštaravimuose tos nesutaikmės ir beglūdima. Kad ir didelės išminties buvęs žmogus, Marxas darė paklaidas, neišsisergėjo nuo ypatingų pamėgimų, ir regėjo ir piešė dalykus taip, kaip jam norėjos, kad jie būtų, bet ne taip, kaip ėjo jų besiplėtojimas. Visuose Marxo veikaluose gyvai apsireiškia Marxo *dualizmas*: iš vienos pusės jis turi visus mokslininko privalumus, iš antros—yra karštas revolucionierius. Kaip mokslininkas, galėjo skrupulatiškai dirbti; kaip revolucionierius, troško *visokiais būdais* protestuoti prieš esamą dalykų tvarką, ir nebespėdamas sutavalioti visų kad ir jam žinomųjų faktų, piešė savotišką evoliucijos kelią, kuriuo prieitina, anot jo, prie *logiškai* kitokios tvarkos. Deja, faktai rodo suvis kitokią evoliuciją atsiliekančią, ir *jų logika* tur-būt suvis kitur link nuves, negu kad

³ Stat. Abstr. Table No. 94.

⁴ Ib. p. 547.

* Statistical Abstracts of the United States (1909), psl. 547.

** Ibidem, 617.

Marxas manė ir geidė. Pats Marxas kaip *mokslininkas* (ne kaipo revolucionierius) pripažintų tai šian dien. Nuo Hegelio paveldėjęs dialektiškos metodos principus, jis pats manė, kad dialektiką reikia "pasta tyti augštin kojom", tai reiškia—paremti ją konkre tiška materiališka papėde, tai vėl reiškia—niekur ne išeiti iš patiriamųjų faktų srities. Taigi, ant šitos vien papėdės stovėdamas, ir anais laikais, ir dabar Marxas teturėjo ir tuturėtų piešti ir pripažinti tai, *kas yra*. Bet Marxas griežtai sulauzė savo-gi paties dialektikos prin cipus. Veikalą rašė vadovaujamas *ideos*, iškalno perma tytos (o tai priešinga materialės dialektikos principams); faktus taikė tik tuos, kurie tai *ideai* tinka; piešė idea liškos draugijos stovį, *logiškai* priešingą dabartiniam stoviui. Taigi vietoj dialektiškos *faktų* eisenos pateikė dialektišką *ideų* eiseną, lydimą tik kai-kurių sutaikmių su ja faktų, o anot E. Bernsteino,—moksłą pavergė spekulacijos naudai.

Nėra abejonės, K. Marxo *Das Kapital*, kaip ir kiti jo veikalai, negali būt (dėl savo pamatų) priro kuota prie *tiriamųjų, konkrečių* mokslų veikalų. Užglobia jie spekulacijos sritį ir ten tepridera. Ne žiūrint, kad statė augštin kojom Hegelį, nežiūrint, kad sumanė labai savotišką "materializmą", pats Marxas visuose savo veikaluose *de facto* pasiliko visgi idealistu ir savotišku metafiziku.

Šitose fatališkose prieštarybėse iki šiandien bando užsilikti tūlas skaičius Marxo aklųjų gar bintojų ir pasekėjų. Kad tų prieštarybių nemato, tai galima išaiškinti rasi tik karštu tempera mentu, tuo pačiu dualizmu, koks kad pas Marxą bu vęs, ypatingu tikėjimu ir ypatos dievinimu, pagalios, dalykų nežinojimu.

Makabejus.



Dras Leo Jacobi.

Lyties dora seniaus, dabar ir toliaus.

Kaip daugumas klaidingai mano, draugijos besi vystymo kelias nėra tolydiniu, vienodu judėjimu prie kin; jis greičiau yra apsimainančių apsireiškimų eile, sparčios pirmyneigos gadinėmis, pasekamomis sulygi namo stovulio ir net atgaleigos laikotarpiais.

Šitoje ritminėje pažangoje dabartinis laikas pa rodo visas padėtinio stovio ypatybes. Karščiutos veik lumas, visuotina nerimastis, jieškus priimtų vertybių kritikavimas, visa tat parodo rūpestingą draugijos per taisymo aigą. Invalkos laikytos garbėje viena karta pir miaus dabar yra kainojamos išnaujo. Tikėjimo, poli tikos, pramonijos įstaigos yra perkratomos ir grumoja mos sunaikinimu ar bent pertaisymu.

Šitas reforminis judėjimas nepaleidžia nei doros supratimų. "Doros drausmėms žudant savo autoritetą duotą joms manomąja šventa paeiga, doros pasau-

linimas stojas būtinu", rašė Herbertas Spenceris vos gentkartė atgal. Daugumas vis besilaiko įsikabinę senų invalkų su atkaklum nusiminimo ištikimumu, bet viso mis pusėmis matai žmones pasiluosuojančius nuo su dauzyto laivo ir plaukiančius krašto linkui.

Iš klausimų priklausančių doros sričiai, visuomet svarbus lyties santikių klausimas mūsų laikais išaugo milžinišku. Iš estrados ir sakyklos, apysakose ir mok slo veikaluose, periodinėje raštijoje ir net dienraščiuose eina smarkūs ginčai, kurie parodo kaip labai indo maujama šita žmonijos elgimosi išvaizda.

Tik de ja išsireiškimai girdimi iš abiejų pusių esti greičiau šiurkščių prietarų, nepakantos ir veidmainystės išdava, kaip sveiko manymo ir jausmo išraiška. Ne žiūrint plačių išvystomosios filozofijos pergalių, mes visur susiduriame su nuomonėmis, plaukiančiomis iš naivų prileidimų. Žmonės tarytum turi nepadrebina mą tikėjimą logiško dėstymo veikme. Jie tiki, kad reikia tik jų pačių pažiūros teisngumas parodyti, norint savo priešų pasielgimą savon pusėn pakreipti. Šitas užsiti kėjimas samprotavimui apsireiškia taip pas tamsuolį, kaip ir šviesuolį, nors antrasis turėtų žinoti, kad ne atitrauktinėmis idėjomis, tik pajautimais, jausmais, pajautomis žmogaus pasielgimas yra valdomas visur ir lyties santykių srityje ypatingai. "Visai ne pažintis yra judinamuoju veiksmu pasielgime, tik jausmas, kuris randas drauge su pažinčia ar esti sužadintas jos." (Spenceris).

Nežiūrint nesuskaitomų prityrimų, parodančių kaip žmonės tolydzio elgias priešingai pažinčiai, kolai ji esti bežade raide, mes skaitome ir vienval girdime šakant, kad pažinties išplėtimas yra vienintėlis būdas sveiko manymo ir doro pasielgimo atsiekimui.

Taigi, jai nuomonės ir įsitikinimai būtų remiama vien logiškais davadais, tai kaip su plačiomis pažintimis žmonės galėtų skelbti įsitikinimus taip griežtai besi skiriančius ir net vienas kitą naikinančius? Turėdami tas pačias žinias ir išlavintą protą jie ateina prie vi sai kitokių išdavų. Prof. Lowell sako, kad Marsas yra apgyventas, kuomet gerbiamasis Wallace, turėda mas tuos pačius faktus parodo, kad tik žemė tegali gyvastį užlaikyti. Rodydami į tuos pačius ekono minius faktus republikietis politikas skelbia apdraustinį muitą, kuomet jo demokratinis varžėla laisvos vaizbos reikalauja. Tos pačios civilizacijos blogybės, kurios anarchistą verčia visokį autoritetą griauti, iššaukia so cialisto reikalavimą didesnės valdzios.

Visuose šituose ir kituose tolygiuose atsitikimuose pažvalgas padaro paveldėjybės, švietimo ir aplinkybių vienapusiškumas. Jai žmonės eina karan ir lieja savo kraują bekovodami dėl principų, tai vienas teorėtinis nesutikimas niekuomet nėra judinama galybė jų už pakalyj; jai gyvastis turi būti pašvenčiama, tai gi liausios užuojautos turi būti tam.

Ta pati tiesa daros aiški prisiziūrėjus kitiems ži nomiams atsitikimams. Paimkime kadir kalbėtoją, ku-

ris ir iškalbus ir turi gana davadų, bet kažin kodėl palieka mus šaltais, kuomet kitas be jokios iškalbos nuneša savo klausytojus vienu savo tiesogumu. Pirmasis kalba į mūsų protą; antrasis pasirenka tiesesnią kelią, einantį per pajautas, ir laimėja. Atsiliepiamas į pajautimus visuomet esti veiksnis, kaip atsiliepiamas į protą; tą matome kasdien teismuose ir ant politikos arenos.

Šita tiesa dar labiau tinka ginčams sulig lyties klausimo, nes ypatingai čia nuomonė ir pasielgimas remiama stipriomis pajautomis ir jausmais, paveldėjybės padarais, apšventimu, paderme ir tikėjimu. Todėl ginčytis reiškia dar daugiau kurstyti neišeinamą padėjimą. Anot Spencerio "kas atsieina privatinio gyvenimo, tai randamieji klausimai yra tokie painūs ir skirtingi, kad galutinis jų išrišimas jokiū būdu negali būti pasiekiamas kadir nuosakiausiomis, kadir atsargiausiomis proto aigomis. Jie pilnai išrišami tik organiniu kūno pritaikymu prie aplinkybių". Pasielgimo tvarkymas taisyklėmis per daug tikėjimo reikalauja. Mūsų įsitikinimai nėra remiami išdavomis sudėtomis iš darodymų; tik apgynimui jų mes griebiamės logikos priemonių.

Net jai galima būtų įziedėjusias nuomones ginčiais perkeisti, tai mes vis pasielgimo nepasiektume. Spraga tarp mokymo ir praktikos negali būti šitaipos užtvirta. Nuosakumas žmonių gyvenimuose neišpaskomai retas ir tas gal tuomi geriaus, kadangi tas draugijos pastovumui pakenktų, jai kiekvienas elgtųsi pagal savo puszalius įsitikinimus. Kaip toli į laukus gali išvesti nuosakumas lytiškame pasielgime, prisilaukomas ant didelės skalės, galima numanyti iš apsiėškimo turėjusio vietą keli metai atgal Rusijoje, kur jauni gimnazijų ir universitetų moksleiviai ir moksleivės, su paniekinimu atmesdami neteisingą dvigubą doros mastą, ryžos gyventi pagal savo supratimą. Jie susijungė įtaip vadinamas Laisvos Meilės sąjungas ir atsidadė mišriems santikiams. Pasekmės netruko pasirodyti, nors ne tos kurių buvo laukta. Ažuot mirtiną smugį papročių dorai užduoti, reformatoriai lyties ligomis susirgo, kurios paplito tarp jų kaip epidemija, kas drauge su skaitlingais jaunų merginų neštumais privertė daugelį mokyklų uždaryti. Visas atsitikimas parodo aiškiai, kaip nelauktos pasekmės užima laukiamų išdavų vietą ir šitas žinojimas privalo priversti mus apsistoti pirma negu imsimės savo pasielgimą taikyti prie greitų išvadų.

Šita tarytum nepritaikoma įzanga nuveiks gerą darbą, jai ji pataikis skaitytoją intikinti, kad ginčai doros klausimuose kaipo pasielgimo kelrodžiai tur mažesnę vertę, negu paprastai yra jiems priskaitoma. Jie indomūs ir pastebėtini tik kaipo laiko barometras, kuris parodo pažangos krypsnį, išeinatnį iš toli gilesnių ver-smių negu žmogaus protas.

(*Toliaus bus*).

Karolis Vairas.

Paskendusi žvaigždė.

Vienas didžiausių Anglijos poetų, P. B. Shelley*, gimė 4 d. rugpjūčio 1792 m. Da mokykloje būdamas jis pasirodė esąs vienas tų nelaimingųjų sutvėrimų, nemokančių paslėpti prieš kitus savo jausmų ir minčių; tokiems sutvėrimams, tikintiems, kad karšta meilė žmonių, pripildanti jų pačių širdis, yra ir pas kitus, prisieina tankiai ir labai sopulingai susižeisti.

Oxfordo unversitete būdamas, jis rašė apie reikalingumą ateizmo, tačiau panteizmo, ir užu tat buvo niekinamas, užgauliojamas, iškeikiamas ir persekiojamas, lyg koki šmėkla, savo tikrojo tėvo atmetas; vos nepasimirė badu. Apsivedė nelaimnigai; keliavo po Europą, jieškojo ir rašdavo savo dvasiai nuraminimą gamtoje ir poezijoje. Per teismus atimta iš jo vaikai. Jis vienval mąstė, rašė, kalbėjo apie žmonijos naudą, apie žmonių išliuosavimą iš paklydimų ir despotizmo pančių.

Ačiu artimai pažinčiai su Byronu ir apsivedimui su antra motere Mary Slodwin, pragarsėjusia taipgi kaipo rašytoja (ypatingai savo iškilmingai-fantastišku romanu "Frankenstein or the modern Prometheus"), pragyveno kelis laimingus momentus, kuriuos, teisybę pasakius, užnuodijo jam liga ir ilgi tikinčiųjų viengėnių persekiojimai.

1822 metuose P. B. Shelley paskendo Viduržeminiuose jūrose, laike audros. Jis plaukė mažame laivelyje iš Leghorno į Lerici. Jo artimiausias draugas Byron'as sudegino lavoną ir pelenus palaidojo greta Cestijaus piramydos protestonų kapinėse Romoje.

Shelley, anot vieno rašytojaus, gerbusio Shelley'į, —matė, kaip žmonės ramiai sau ilsisi ant dogmų, ir religijos formomis pridengia savo šaltas širdis, vietoj to, kad darbais vikinti gyveniman augštą žmonių brolystės idėją. Jo morališkieji jausmai užsigaudavo, matant neteisingumą visuomenės, apdengiančios gėda ir paniekinimu puolusią moterį, ir tuo pat laiku garbinančios jos puolimo ir gėdos kaltininką. Jis su skausmu žiūrėjo į taip tankius atsitikimus priverstino sugyvenimo moterystėje. O visųlabiausiai krauju apsipildavo jo mylinti širdis, matant minių vergiją ir tamsios liaudies prietaringumą. Jis matė visą eilę savo brolių-žmonių, liūdnam žengiančių į kapines, suprantančių visuomenišką vergiją, bet negalinčių žengti prie laisvės, dejuojančių po sunkiu jungu, kurį patįs ant savęs užsidėjo, ir tie jo broliai-žmonės yra bailūs, jie negali numesti tą jungą, jie mąsto apie geresnį likimą, o nieko nedaro, kad tą likimą atsiekus. Daugelis jautė tą patį, ir daugelis tą-patį ir dabar jaučia. Gi Shelley žengė prie to, idant tą reformą, kokios reikalavo visas jo būdas, pritaikinti gyvenime ir skelbti literaturoje.

* Pagal I. Scherr'ą.

Svarbiausioji Shelley's poezijos ypatybė—tai karščiausi užuojauta visai materijališkai ir dvasiškai pasauli, nesulaikomos pastangos atnešti naudą visai žmonių giminei, nekantrus rūstumas prieš tyraniją ir prietarus, laikančius tą giminę supančiotą, ir sopuliai dėlei to, kad vienos mylinčios ir karštos ypatos spėka nesutinka su jos norais ir kad žmonės už jos meilę nemoka jai meile.

Tokiu mums parodo tą žmonių mylėtoją jo kritikai ir draugai. Pats Shelley į poeziją ir poetas žiūrėjo su didele pagarba. Jo išsireikimą apie poetas, kad jie yra "unacknowledged legislators of the world" pavadinama net egzageracija ne vietoje*.

Shelley pradėjo rašyti da neturėdamas šešiolikos metų amžiaus. 17 metų amžiaus būdamas jisai iš mistiško—filosofiško ūpo pereina savo "Queen Mab" į aštriai lyrišką ūpą. Šičion prie politiškių ir sociališkių apsiireikimų jis bando pridėti filosofiškių pažiūrų mastą, kurį jis sau pasigamino, beskaitinėdamas vokiečių mokslinčių ir poetų raštus. Tose eilėse (Queen Mab) jis karštais sakiniiais paženkliną kontrastą tarp idealo ir fikrojo gyvenimo ir svaído prakeikimus žmonijos prispaudėjams.

Jis yra vadinamas poeta poetoms ir mintytojams dėlei tos priežasties, kad jo veikaluose, o ypatingai "Queen Mab", daug daugiau vietos užima filosofikai-morališkos abstrakcijos, ne kaip poetiško vaizdai.

Puikesnės ir sulyg savo formos ir pakilėtos melancholijos jo eilės, pasirodžiusios 1815 m.—"Alastor, or the Spirit of solitude". Tai nekalto jaunikačio fantastiško gyvenimo paveikslas; jį, drąsų ir gražų, prieš laiką įstumia į kapines sopulingas patraukimas prie nepasiekiamo idealo.

Jis visas apsiireiskia, kaipo svajotojas veikale "Story of Rosalind and Helen" ir "Witch of Atlas", kaipo rūstus-mintytojas dialoge "Julian and Maddlo". Jo "Prometheus Unbound"—tai patraukiantis himnas laisvei, parašytas dramatiškoje formoje; lyriškoji drama "Hellas"—tai karštas veikalas graikų revoliucijai pagerbti, gi "Swellfoot the Tyrant"—satyra, adresuota, jo laikų valdžiai Jurgiui IV ir jo ministeriams.

Veikale "The Cenci", kuriam už siuzetą paėmė baisiausį istorijos atsitikimą, Shelley su nepaprasta drąsa apdirba siuzetą į tragediją, kurią Byron'as vadina geriausia iš visų, išėjusių anglų literaturoje nuo Shakespeare'o laikų. Šiame veikale Shelley vienintėlį sykį nusileido, taip sakant, nuo metafizikos augštumos ir sutvėrė paveikslus su kūnu ir krauju.

Visuąiškiausiai poėta apsiireiskė didžiausiame savo veikale "The Revolt of Islam" (Islamo sukilimas, 12 giesmių, surašytų Spencerio stansomis). Tas veikalas susideda iš eilės paveikslų, parodančių nuolatinį augimą zengiančios prie tobūlybės ir pasišvenčiančios žmo-

nijai dūšios, jos geroji ir išganingoji veikmė į drąsiausius fantazijos, proto ir jausmo iškilimus, jos pasipriešinimas tyranijai, jos galybė sukelti žmonyse viltį ir šviesti ir tobūlinti žmones. Toliaus parodyta greitos to veikimo pasekmės: paliuosavimas didelės tautos iš vergijos ir pažeminimo, puolimas tyranijos ir parodymas klerikalų apgavysčių, kuriomis migdoma tautos, tautiško pergalė ir visatinoji tikrosios filantropijos pakanta, netikęs gudrumas ir žiaurumas samdininkų, despotų melagingumas, kuningaikiškių sąjunga, sugražinimas nuverstos dinastijos su pagalba svetimtaučių kariumenės, išskerdimas tėvynainių ir despotizmo pergalė; priverstinios valdžios pasekmės, namine karė, badas, maras, prietarai, visatinas visos šeimynų doros panaikinimas; pagaliaus neišvengtinas ir galūtinis puolimas tyranijos, tamsumo ir paklydimų silpnybė ir genijaus bei jaunystės amžinastis.

Iš daugybės jo smulkių veikalų pažymėtina puiki ir užbaigta elegija paminėjimui mirusio poėtos John'o Keatso (Adonais). Adonais'o ypatoje Shelley piešia pats save. Šič pora nevisai tenusisekusių išversti fragmentų iš jo Adonais'o:

Nežymus, be draugų, viens ėjo jis takais;
Atrodė tarp gyvų, lyg liūdnas koks šešėlis,
Ar griausmo—žaibo koks audringame danguj'
Atskirtas nuo šeimynos mažas debesėlis....
...Nekenčiamas, paniekintas tamsios minios,
Amžin jis vienas buvo, nieks su juo neėjo, —
Lyg pažeistasis elnis, likęs nuo draugų,
Kurie tolyn, su baime bėgdami, nuėjo.

Shelley'į tą gražią, visai poetišką esybę, prazūdė pasaulės kasdienės bjaurybės; jis praėjo gyvenimu, lyg tas meteoras tamsią naktį. Niekados žmogaus širdis nebuvo suvienijusi savyje tiek tvirto pasibjaurėjimo visuo kuo žemu ir menku su tokia pakilėta užuojauta visam, kas yra gražu ir iškilminga. O tokia ir buvo to įkvėpto panteisto dūšia.

Kokia baisi gyvenimo neteisybė, ir koks baisus žmonių neteisingumas. Jis augščiausia savo meile apėmė visus gyvūnus, nuo kirmelaitės iki žmogui, jis vienval triūsėsi ir vargo visuomenei ir prie to viso atsižymėjo būdo minkštumu, nuolaidumu, noru visada ir visiems pagelbėti ir patarnauti; jis taip buvo didis savo gerume ir pakantoje, kad tūlas italas, ilgą laiką dabojęs Shelley'į, pavadino jį—"veramente un angelo" (tikras angelas),—jį, tą didelės dvasios žmogų, keikė, niekino, neapkentė, persekiojo ir atmetė tėvynė. Net jam ir pasimirus niekinimai nepasiliovė.

Pažinę jį jo dvasios draugai, poėtos, jo paminėjimui parašė eiles, kuriose vienas jų prilygina Shelley'į prie gražiausių dalykų pasaulėje. Jis buvo, kaip "rimtai žaidžiąs kūdikys, geguzės diena, žmogaus šešėlis, kanklės, kurios skamba ir nuo lengvučio vėjelio puste-lėjimo, krūmas, kvepiąs, kaip rožė, dvasia, aiškiai matanti dvasias, vadinęs ir kirminą ir paukštį broliais ir jam gamta buvo apreiškusi giliausias savo esybės pa-

* Slg. A. S. Mackenzie. *The evolution of literature* 1911. Pustl. 8.

slaptis". Kitas poeta pašventė jam sonetą, kuriame sako: "...Nė viena žmogaus dvasia nebuvo taip ištikima Amžinamjam, kaip jo dvasia, nė kieno-nors tikėjimas nebuvo taip tvirtas ir skaistus.—Visais savo nervais liepsnodamas už žmoniją, jis visada plaukė, laikydamas rankose vilties vairą, ir jai retkarčiais jis pykdavo, tai tos rūstybės ugnis budavo atkreipta tiktai į vergus ir tyronus. Buvo tai žmogaus kūnė pasakos elfų dvasia, skaišti kibirkštėlė nuo gamtos aukuro, ir per tat geras ir tinkąs celiūs Anglijos plebėjų mintims. Buvo tai širdis, dangaus saldžių kvapsnių apsvaiginta, tėvo prakeikta ir moteris numylėta, žvaigždė, paskendusį jūroje".



Robertas Owen.*

Robertas Owen gimė iš biedinių tėvų miestelyje Newtown, Anglijoje, 14-tą d. gegužės, 1771 m. Kai po vaikas jis buvo veiklus, linksmas ir išmintingas. Mokykloje neilgai jis teišbuvo, nes, nespėjęs jam susilaukt dešimties m., tėvai išsiuntė jį Londonan pas brolių, idant jis tenai galėtų kokio nors amato išmokti. Mokykloj būdamas jis pamylėjo skaitymą ir su ta meile jis persiskyrė tik mirdamas. Atvykęs Londonan, greit gavo vietą audykloje. Darbdavys, tėmydamas nepaprastą vaiko išmintingumą, leido jam naudoties savo kningynu. Po kelių metų paliko jis šitą vietą, norėdamas daugiau svieto pamatyti. Gavo darbą gelumbių krautuvėje—alga su valgiu, parėdais ir kambariu buvo \$120.00 metams. Čia jis jautėsi laimingų ir turtingu esąs. Išbuvo jis šitoje vietoje kol ne sukako jam 18 metų. Apie šitą laiką susipažino su tūlu vielų, t. y. dratų išdirbėju—Jones. Šitas jam papasakojo apie naujausius išradimus medvilnės (bovelnos) išdirbystėje. Owenas, nuo brolio pasiskolinęs \$500.00 dolarių, įsteigė su Jones'u dirbtuvę. Netrukus, jis pamatė, kad Jones'ui stigo mokslo ir gabumo ir todėl išstojo iš firmos. Dabar jis pradėjo dalyką ant savo kurpaliaus. Būdamas gabus, patobūlino jis medvilnių industriją taip, kad dabar uždirbo kas metą \$1500.00. Norėdamas susitelkti su didele firma, pasirūpino sau užveizdos vietą fabrike Manchesteryje. Čia jis toliaus patobūlino tą išdirbystės šaką, ir firmos uždarbis žymiai pašoko augštin. Šita firma laimingai pergyveno sunkius 1792 metus, kada daugumas kitų firmų turėjo išnykti.

* Prelekcija skaityta Lietuvių Neprigulmingame Kliube, Philadelphijoje, 1907 m.

Idant geriaus suprasti reikalą, apibriežkime trumpai Anglijos išdirbystės stovį prieš 1770 metus. Išdirbystė nelabai tebuvo išsiplėtojusi. Šalies exportai susidėjo iš ūkio o ne dirbtuvių produktų. Neturėdami didelės užsieninės vaisbos, žmonės turėjo remties tik namine turgaviete. Visas darbas buvo kuone vien rankomis atliekamas, todėl nežiūrint į tai, kad ir populiacija pasididino, nevienam nebuvo sunku darbas susirasti. Kaip tik žmonės ką padirbo, tai netrukus tą ir vartojo; viršreikalingą kapitalą vartojo pasididinantys žmonių skaitlius. Spekuliacija veik visiškai nebuvo žinoma. Ūkio produktų buvo užtektinai, todėl ir panikoms atsitikus žmonės nevisad jas teatjausdavo. Išdirbystė buvo atliekama pačių žmonių namuose. Mašinėrija dar nebuvo užėmusi žmogaus vietos. Metas sekė metą, o gyvenimo būdai kokie buvo tokie ir pasiliko. Vaisba stovėjo tvirtai, nes ji augo vien per prievartą savo reikalų. Produkcija, paremta kaip ji ir buvo, ant rankų darbo, negalėjo būti staiga plėtojama, nes tam būtų reikalingas staigus amatų darbo padidinimas. Šito darbo nebuvo galima gauti, o jaigu ir būtų per immigraciją jį igavę, tai naujai atvykusieji taptų produktų vartotojais.

Tokiose tad sąlygose užgimė Robertas Owen. Dvidešimtį metų vėliaus, 1792 m., giltinė pakirto rankų darbą. Užstojo tad nauji laikai—laikai mašinėrijos ir nelemtos kompeticijos. Visur, ant upių krantų pakilo fabrikai. Daugumas senų darbininkų būdami per seni, kad prie naujosios sistemos prisitaikinti, pasiliko užpakalyje ir turėjo dirbti kaip pirma—vien ranka. Jaunoji-gi karta perėjo į fabriką, nes jauni vaikai buvo naujai sistemai ypatingai reikalingi. Taigi visos šalies jaunuomenė traukte traukė miestuosna. Čia jie ir praleido savo amžių, dirbdami po 14 valandų kasdien. Jų maistas buvo prasčiausios rūšies ir ligos baisiai tarpe jų pasiplatino. Būdami nuo giminių toli, kam jie rūpėjo? Niekam. Darbdaviams nerūpėjo vaikai, kaipo tokie, bet vien piningiškas iš jų pelnas. Žinoma, turėjo atsirasti ir tokių žmonių, kurie, negalėdami jau žiūrėti į tokį piktą, pakėlė protestą. Visur pasirodė komitetai, kurie išrodinėjo sistemos ydas. Bet kapitalistams Mamonos garbinimas daugiau rūpėjo negu dirbančiosios klasos sveikata. Vienok pasipriešimai pasiliko vien pasipriešinimais, o niekuom kitu. Bet, galų gale, dalykai jau taip bjauriais virto, kad jau noroms nenoroms parlamentas turėjo įsikišti ir dalykų stovį truputį pataisė. Darbo dieną sutrumpino iki 12 valandų ir paliepė darbdaviams du kart į metus fabrikus išbaltinti. Tai ir viskas. Dabar aiškiai pasirodė, kad žmonės skyrėse į dvi klasi, (1) į tuos, kurie viską savino ir (2) į tuos, kurie absoliutiškai nieko nesavino.

Visi tie dalykai augo drauge su Owenu. Būdamas rimto ir širdingo pobūdžio, negalėjo kitaip daryti kaip kariauti prieš tokią neteisybės sistemą. Jis matė kuaiškiausiai, kad didžiausia bėda buvo trukume apšvietos žmonėse ir kapitalistų nepaisyme ant skurdaus

dirbančiosios minios padėjimo. Todėl jis pasiryžo viską tą atitaisyti, kiek tai buvo galima.

Owenas susitelkė vėl su nauja firma. Per tai jam teko nekartą atsilankyti Glasgow'e, Škotijoje, kur su laiku jis ir apsidė. Už Glasgow'o ant upės kranto, gulėjo, apsiaustas gražiomis girėmis miestelis, kuriame Owenui nekart teko vaikštinėti. Vieta jam puolė labai į akį, ir todėl jis pasiryžo jau senai apmąstytą savo bandymą čia padaryti. Miestelis vadinosi Naujas Savark. Susitelkė jis čia su p. Dale. Pradėdamas darbą, jis turėjo pergalėti daug, labai daug kliučių. Viskas reikalavo taisymo arba atnaujinimo. Pirmųjų pirmiausia, jis rengėsi pagauti žmonių užsitikėjimą, sakydamas jiems, kad jis pasistengs, kiek galint, jų būvį pagerinti. Jis anuos pamokino, kaip švariai užsilaikyti, ir parūpino jiems pigesnę ir geresnę maistą. 1806 m., kada dirbtuvės turėjo keturiems mėnesiams užsidaryti, jis išmokėjo žmonėms algas, kaip kad visada mokėdavo. Blogiems laikams vėlei praslinkus, pradėjo jis reformos darbą iš naujo. Prašalino iš jų tarpo vagystę ir prižiūrėjo, kad jie nepersunkiai dirbtų, bet tą, ką jie apsiėmė padaryti, turėjo pilnai ir gerai atlikti. Jis žengė šituo taku per aštuoneris metus. Galop atkreipė savo atidžią į kaimo jaunuomenę. Matydamas, kad kuone 99 motinos iš kiekvieno 100 nemokėjo vaikus pritinkamai auklėti, jis įsteigė mokyklą, kur visi vaikai, po gerų mokytojų priežiūra, galėjo daug ko pramokti. Motinos iš pradžią rūstavo, nenorėjo vaikus mokyklon leisti, bet netrūkus ir jos pamatė, kame buvo nauda.

Kaimo dvasiškas vadovas neužilgo pajuto, kad Owenas, it koks erelis, siaubia ant jo veiklumo sferos ir už tai ėmėse priešintis. Jo visiškai Owenas nepaisė. Pastorius žmonėms pasiskundė, jie laikėsi Oweno pusėje.

Dabar nebūtų prošalį apie Oweno tikėjimą čia papasakoti. Atkartosime jo paties žodžius: "Kodėl neapskaitomi milijonai mūsų sandraugų kasmet pakliūna naguosna skurdo ir protiško nupuolimo? Ar tėvai yra uždavę savo vaikams kada svarbesnį klausimą? Kas gali atsakyti? Katras iš jų mirties nesibijodamas pasidrausintu į jį atsakyti? Katras vadintus prisirengusiu bei noriu pakliuvėliu teisybės, kuris pasistengtų nuo skurdo ir vergijos svietą paliuosuoti?... Kokios dabar pasekmės nebūtų, aš savo pareigą, t. y. apie tikėjimą savo nuomonę duoti, jums ir visam svietui atliksiu; kad ir būtų paskutiniu mano gyvenimo darbu, būsiu užganėdintas, atmindamas tą, kad gyvenau žmonijos gero dėlei. Nėra abejonės, kad, iš dalies, jūsų vargingas padėjimas gali būti priskaitytas prie jūsų tikybos, nes žmonių ydos arti višasi su pamatinėmis tikėjimo idėjomis. Tikėjimo siekis yra iš žmonių padaryti ištvirkėlius, fanatikus, arba hipokritus. Tikėjimas taipgi platina piktumą ir netoleranciją. Tai gi, jai gabensite tikėjimo partyviškumus į kaimus,

kur rengiamės įsteigti brolišką kooperaciją, tai tik maniakas žmogus tenorės ten ir gyventi". Matomai jis buvo priešingas visai bažnyčios sistemai.

Owenas dabar su keletą savo draugų susitelkė į bendriją. Keistas dalykas sulyg Naujojo Lanarko kaimo buvo tame, kad ten, kur pirma skurdas viešpatavo, ir kame darbdavio pelnas buvo gan mažas, po Oweno ant pamatų lygybės ir teisybės paimtos administracijos pasitaisė netik vien kaimiečių gyvenimas, bet ir po draug žymiai padidėjo firmos pelnas.

Paslaptis viso pasisekimo, anot Oweno, gulėjo minios apšvietime. Jis todėl nesigailėjo įsteigti ne vien vaikams, bet ir suaugusiems mokyklas. Jis viską atidžiai tēmijo—apšvietos įtėkme ant žmonių tikėjimo, moralų, abelną inteligentiškumą kalbos ir jų pasielgimo. Jaigu vienoje vietoje jam kas pasisekdavo, tai jis pagaudavo tuojaus norą ir kitur panašų dalyką padaryti. Jis valdžiai kaip ir visam svietui parodė, kad piningai sunaudoti liaudies apšvietimui panaikintų, su laiku, visą vergijos sistemą.

Jis uoliai įtikėjo, kad kiekvieno charakteris galima yra pagerinti. Sakydavo: "Esate visi vaikai vieno tėvo, kurį jūs įvairiausiai vardais garbinate. Tarpe savo gimdytojo ir savęs turėtų viešpatauti meilės ir pagalbos pareiga, bet to visiškai nėra, nes jūsų ignorancija tatai užmušė. Kur mylėtis turėtumėte, ten duodate neapykantai įsiskverbt, kur viens kitam galėtumėte patarnauti, ten pasistengiate kenkti. Persekiojate ir užgaunate vienas kitą už tai, kad jūsų odos spalva skiriasi, už tai, kad jūsų tikėjimiškos nuomonės ir būdai garbinimo neesti panašūs, arba kad skiriatės būde ir kalboje; o geriau supradsami bei pažindami patį save, įgautumėte daug reikalingų sau pamokinimų.... Kad odos spalvą dėl savęs nepasirinkote, kad nuomonės apie tikėjimą, kalbą ir būdą atėjo pačios per savę, o negalėjote jas sau pasirinkti. Vergais vieny o ne kitų papročių esate ne per savo norą.... Tai gi vietoje kaltinti ir neapkęsti, vietoje kariauti priešais ir užmušinėti vienas kitą, paduokite vienas kitam brolišką ranką, supradsami, kad meilė ir apšvieta tegali visam pasauliui gerovės spindulius paskleisti".

Pagal šitą filozofiją jis ir veikė, atidžiai ir nuodugnai viską apmąstydamas. Jo įvykdintos Naujame Lanarke permamos kuone visą civilizotą svietą nustebino. Kasmet atsilankydavo tūkstančiai žmonių—daugiausiai pedagogai ir politikos vyrai. Visur buvo girdimi pagyrimo žodžiai.

Bet dabar Owenas atjautė kartų smūgį. Kitiems firmos nariams pasidarė pavydu. Nutarė jie Oweną išmesti—mįslykite—išmesti viso judėjimo dvasią. Jie taip ir padarė. Jam tai buvo kartus smūgis, bet ir už tai milžinai vieni tegali tokius smūgius pakelti.

Šiek-tiek praturtėjęs, dabar galėjo iš dviejų kelių vieną sau pasirinkti: (1) visiškai nuo viso ko atsakyti, arba (2) varyti pirmyn pradėtąjį darbą, t. y.

apšvietimą darbininkų minios. Pasirinko jis antrąjį kelią. Laiko negaišindamas, jau 1803 m. jis išgavo darbininkams šiokių-tokių palengvinimus.

Jis parodė, kad (1) šalis negali praturtėti, kol joje bus ubagai ir bedarbiai, (2) kad ignorancija ir skurdas šalies gyventojus demoralizuoja, (3) kad girtuoklystė priveda žmones prie piktadėjystės, (4) kad pasididinimas piktadarių skaitliaus tuojaus iškelia liaudies nepasiganėdinimą, (5) kad neverta kalbėti apie pagerinimą žmonių padėjimo, kada valdžia duoda piktadariams viešpatauti, (6) kad abelnas tautiškas pasikėlimas yra ir bus prislėgtas tol, kol visi šitie dalykai nebus atitaisyti.

Sugrįžęs ir vėl Londonan, pradėjo naują populiariską agitaciją. Netrukus iškeliavo į Airiją, kur pasistengė ir airių padėjimą pagerinti, bet be pasisekimo. Dabar Amerikos link iškeliavo. Nusipirko Indijanos valstijoje sklypą žemės ir norėjo padaryti lyginai tokį patį bandymą, kokį Naujame Lanarke buvo padaręs. Tai buvo 1824 m. Ilgai netrukus dalykas ir čia pakriko. Dabar jis apsisistojė Meksikoje, kur patarė valdžiai užvesti tikėjimišką toleranciją. Valdžiai tą pabandžius rado tiek pasipriešinantiųjų, kad galų-gale turėjo atšaukti. Ir vėl, truputį pakeliavęs, sugrįžo Suv. Valstijosna.

Aišku buvo, kad kapitalistai spaudė darbininkus. Owenas, norėdamas, kad darbininkai mažiau tos priešpaudos atjaustų, pradėjo kooperatyviškas krautuves. Darbininkai susitelkė, atidarė krautuves, iš kurių jie patys pirkė ir tarpe savęs pelną dalino. Bet keista buvo, kad kur tik šitos krautuvės buvo vedamos, ten žmonių skurdas pasididino. Kaimuose ubagavimas pasididino. Protiškas žmonių stovis likosi žemas.

Owenas tankiai užklaudavo savęs—jaigu triūsas padirbą turtą, kodėl šalies darbininkai turi badauti, kada jie turi ne tik norą bet ir gali dirbti? Ekonomai negalėjo atsakyti į tą klausimą. Owenas sumanė kokį ten "Darbo Atmainos Biurą", kur kiekvienas žmogus, atmainomos vertės ką padaręs, galėtų į Biuro centrą atsišaukti ir gautų už darbą savo tuomlaikinę turinčią tam tikrą piniginę vertę popierinę notą. Inspektoriai išstirdavo, kiek valandų darbo ant ko padėjo ir pagal tą mokėjo. Darbininkams šitas sumanymas patiko. Kapitalistams žinoma nepatiko. Owenas pabandė šią dalyką ant mažos skalės, bet netrukus viskas pakriko, nes užsimiršo, kad reikėjo darbininkams ne tik medžiagą, bet ir įrankius suteikti.

Kooperacijos judėjimas prasidėjo 1822 m. Darbo Atmainos Biuras 1832—kurs visiškai pakriko 1834 m. Owenas vėl griebėsi naujo. Pradėjo laikyti prelekcijas darbininkams, pirmiausiai Manchesteryje, Anglijoje. Tai buvo vienas iš pirmų žygių socializmo platinime. Owenas, skaitydamas prelekcijas, išrodinėjo, kad girtuokliavimas, peštynės ir t.t. darbininkus nupuldino. Kapitalistai buvo užpuldinėjami todėl, kad jiems dar-

bininkų padėjimas nerūpėjo. Kuningai, stovėdami už kapitalizmą, taipgi gavo savo užpuolimo dalį. Darbininkams buvo visur uoliai skelbiama, kad jie susivienytų. "Jūs", sakydavo Owenas, "gyvenate tarpe žmonių, kurie toli skiriasi nuo jūsų tėvų. Jums savo tėvų laikuose nebuvo dar išrastos mašinos, kurios būtų jūsų darbo vietas užėmusios, nepasirodė dar ne lokomotyvos ne kiti panašūs išradimai. Žmonės gyveno sau ramiai, daug vargo nekęsdami. Nevargo jie, kaip jūs, smirdančiuose fabrikuose. Žinoma, nors šitos permainos atgabeno daug gero, bet podraug ir atgabeno nemažai pikto. Permaina iš žemdirbystės į išdirbystę vaizbos ir pininginės sistemos, yra vienas reikalingųjų žygių civilizacijos progrose".

Prasidėjo Darbininkų Kongresai, ir Owenas tol spyrė valdžią pakol nepadare reikalingas jiems atmainas.

Šito laiko darbininkai labai sparčiai dirbo, rūpinamiesi ne tik ekonomiškuoju žmonių pasikėlimu bet ir podraug jų apsišvietimu. Jie nenorėjo krauju, bet išminčia savo idealą atsiekti. Šitas judėjimas sudrebino visus. Riaušės pakilo šen ir ten. Teko žmonėms net ir su policiją susidurti; bet buvo jau aiškų, ačiu panašiams Owenui žmonėms, kad žmonės jau susiprato. Jų intelektualiskumas kaip ir savo padėjimo aprūpinimas pakilo.

Taigi matome, kad Owenas buvo Revoliucijos Vytautu. Revoliucija pakilo iš to, kad namuose padaromo darbo ekonomija, civilizacijos progresui reikalaujant, persikeitė į fabrikinę ekonomiją. Jaigu Owenas ir bendradarbiai nebūtų į laiką susipratę, darbininkai greitu laiku būtų tapę didesniais, negu kad jie šiandien esti kapitalizmo vergais, ir būtų ėmę gal keletą šimtmečių daugiau, kad atsirastų proga jiems ir vėl iš letargiško miego pabusti.

Už tai Robertas Owenas darbininkų širdyse amžinai gyveno. Jiems jo gyvenimas visad pasirodys taip tyras ir šviežias; kaip rytmečio rasa. *K. Šliupas.*





Norėtus.

Norėtus,
Kad Angelas iš švenčiausio dangaus
Sparnais patyloms atplaventų,
Pateiktų ramumo skaistaus.

Norėtus,
Kad viskas, kai užmirštoji šventykloj,
Glūdėtų be garso mažiausio
Ir didintų tylą tyloj.

Stotųsi bekūniai paveikslai,
Ir siela, kai vaidilutė skaisti,
Kiltų užžavėta prie jūjų,
Ir melstųs, mažutė pati.

Norėtus,
Kad vakaras purpurinėms spalvoms
Padanges užlietų ir skliausmą,
Ir aidai kiltų patyloms.

Norėtus,
Kad švelnūs, kai prietelybė, spinduliai
Mirgėtų, globtų ir bučiuotų,
Ir perskruostų kūną giliai.

Kad miglos kiltų stebūklingos,
Apsiaustų, kai mėnulį drignis,
Ir himnus giestų iškilmingus
Šventybėj pakilus širdis.

.....
Norėtus,
Kad Ragana pašiauštais plaukais
Akim geidulingom dėbsotų
Ir gąsdintų sielą smakais.

Norėtus,
Kad baimė įsiskverbtų širdin,
Nerimastyj siela virpėtų,
Įsmeigus akis paslaptin.

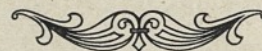
Pagunda suaitrintų protą,
Kovotų kai padūkę jausmai,
Ir plėšriosios kančios ugninė
Prilenktų gyvatą žemai.

Norėtus,
Kad viskas kaip pragare degtų,
Tviskėtų, žerėtų, liepsnotų,
Ugnies huraganais eitų.

Norėtus,
Kad viskas, kaip paskutinėj dienoj,
Irtų ir griūtų ir garmėtų
Betirpstančios žemės liepsnoje.

Vaziuotų kai bokštai vežimai
Su tūkstančiais Lukiferų viršuj,
Ir kalnams iš vietų išskylant,
Kvatotų velniai apsukui.

1911:

Kalėdų Kaukė.

Iš liaudies motyvų.

Vieną tamsų vakarėlį
Vėlai grįžo merguzėlė.
Ir raudonos jos rankytės,
Nusidžiaugusios akytės....
"Ko raudonos rankos tavo?"
Klaus' mačiutė. Ji melavo:
— Darže rožę mylavau....
Ir rankutes sudraskiau.... —

Kitą tamsų vakarėlį
Vėlai grįžo merguzėlė.
Ir raudonos jos lūpytės,
Užsidegusios akytės....
"Ko raudonos lūpos tavo?"
Klaus' močiutė. Ji melavo:
— Darže uogas ragavau....
Ir lūpytes nudažiau.... —

Tretį tamsų vakarėlį
Vėlai grįžo merguzėlė.
Ir nubalusios lūpytės....
Skęsta ašaruos' akytės....
"Ko nubalęs veidas tavo?"
Ji dabar jau nebmelavo:
— Vainikėlį praradau....
Todėl visa nubalau.... —

15. XI. 1911.

Karolis Vairas.

Niekados.

Rožę man *Jinai* sodino.... Dygo, augo ten, darželyj'...
Pumpurėliai jos ištinę.... Paskui—švelnūs jos
ziedeliai....

Sykį, staigu, netikėtai, lyg nuo pūgos, lyg nuo vėjo,
Baisiai greitai, nelukėtai, jos lapeliai nubirėjo....
Ir užklausiu, nusiminęs: "Ar žydės dar man gėlėlė?...
Ar da glausiu prie krutinės?..."—Plaukia garsas,
audrą kelia:

"Nebžydės tau niekados!"....

* *

Ir užgirdus tokią bylą, širdį apėmė sunkumas....
Lyg nuo girių, lyg per tylą, veidą apsiutė liūdnumas....
O per veidą—ašarėlės: karštos.... skaudžios....
atminimo....

Jaunos dieno.... meilė.... gėlės.... kiek gražybių!
Kiek jautimo!....

Ir užklausiu, nusiminęs: "Ar negrįž man tos gražybės?
Nebedžiugins man krutinės?" Plaukia garsas iš platybės:
"Nebedžiugins niekados!"

* *

Už tų kalnų, už augštųjų, nusileido sauluzėlė,
O ant girių, ant jaunųjų, tamsūs atgulė šešėliai....
Ir užklausiu aš, nuliūdęs: "Kodėl saulė nusileido?...
Ar išvysiu ją, pabudęs?... Ar apšvies ji mano
veidą?..."

Laukiau, laukiau, kas atsako. Girios meldžias'.
Girios tyli.

Iš tylos man garsas kako: "Saulė šviečia tiems,
ką myli!....

Tau—nešvies ji niekados!...."

* *

Naujas smūgis vėl ištiko.... Saulės aš jaučiuos'
netekęs!....

Juk nelaimė atsitiko: neregys likau, apjakes!....
Kiek tai sopulių kentėti! Kiek baisaus pakelti skausmo!
Ir šviesos neberegėti.... *Josios*.... girių....
žemės.... skliausmo!....

Ir apilnkui—tik tamsybė.... O, prakeiksmas! O,
nelaimė!....

Ir tas garsas, ta teisybė, jis krūtinei neša baimę:
"Neregėti niekados!...."

* *

Aš maniau sau: gal sapnuoju.... Kandau lūpas:
tryško kraujas.

Ne, tos kančios ne veltuoju! Gal *da* rengiama kas
naujas?!....

Tartum nendrės nuo to vėjo, mano rankos nusileido—
Kas tiek skausmo panorėjo paregėt' ant mano veido?...
Aš tik laukiau užmiršimo.... ir meldžiau sau tos
malonės.

"Tau—šešėliai atminimo!"—ūžė garsas, tartum žmonės:
"Daugiau—nieko, niekados!"

12 XI. 1911. New York. *Karolis Vairas.*

Vogtoji laimė.

(Fantazija).

....Ūkininkas turėjo ūkį. Mylimą ūkį. Gražų
ir gerą ūkį. Ir vienas buvo tame ūkyje laukas, kurį
jis garbino, mylėjo, tik jame sėklų nesėjo....

Jis tam ūkiui tarnavo, kaip mokėjo: žygius ėjo,
vargą kentė, darbus dirbdamas tam ūkiui vilties gie-
smes giedojo. Ir jautėsi laimingas, nors apie tatai
žmonėms nesipasakojo ir nesigyre. Kam girties, kam
pasakoties? Ar žmonės supras laimę? Žmonės svetimos
laimės nesupranta ir niekados nepagodoja: jai priman-
tytų—kiekvienam laimingamjam savo kaimynui iš-
rautų ir laimę ir širdį.

....Žmonės taip ir padaro, kur gali. Atima, lyg
vagis naktį grinčion įsilaužę, kitiems laimę, besitikė-
dami sau tuo laimę pagimdysią. Ir bevogdami nesi-
jaučia vagių. Mano imą tai, kas jiems tikrai priklauso.
O paskui—atsiveria akis: vogtoji laimė nelaime virsta.
Ir jos pasekmės: kančios, sopuliai, dvasiškoji mir-
tis.... Negelbsti nė atgaila: kas sulaužyta—sulaužyta
ir liekti.... jokia žaizda neužgija, rando nepalikusi....

....Ir ansai ūkininkas nesipasakojo žmonėms apie
savo laimę. Pats laimingas būdamas savame ūkyje,
nepavydėjo laimės kitiems, nėjo kitų ūkių laimės žiū-
rėtų, per mintį jam neperėjo noras iš kitų ūkį atimti.

O jo vilties giesmės tiek savyje turėjo nekaltos,
lyg ansai baltas debėsėlis, užklydęs beribės mėlynėje,
gražybės, tiek tylaus, lyg ansai vakarinės žvaigždės
spindulėlis, džiaugsmo!....

* *

....Ir sykį pas aną ūkininką atėjo į vaišes jo
kaimynas, vardu Teisingasis Draugas....

....Kas yra žmonių supratime teisingumas? Tei-
singuams, kaip žmonės sau aiškina,—tai spēka! Kas
turi daugiau kūno podraug ir dvasios spēkos, tas yra
teisingas, ir geras, ir sveikas, ir tobūlas, ir gražus,
ir gerbtinas, ir mylėtinas. Žmonės jaučia: spēkoje—
visos gražiausios ypatybės, o silpnybėje, nors ji būtų
ir ideališkoji ir altruizmo perimta,—visa tai, kas turi
savyje ir negerbtinas ir nemylėtinas ypatybės....
Džiaugsmas jums, spēkos vaikai! Jums žemės laimė-
jimai ir meilė pati į namus ateina, ir laimė ir meilė
pati į jūsų gyvenimo guolį atgula!—Gi jums, ap-
linkybių paniekintieji vaikai, jums, silpni kūdykiai,—
amžinoji panieka: nesa jūsų likimas, ir tatai iš jūsų
reikalaujama—visada atleisti, žmogaus jausmo ne-
jausti, patiems laimingais būti vien kitų laimę re-
ginti!.... Tai jums—gerieji, jums, altruistai, jums, idea-
liškieji paniekos kūdykiai!.... Nors tai jums—apjuo-
ka, vienok teisinga: jus ir skriausti galima, nesa ap-
siginti negalite! Cha... cha... cha... cha....

....Ansai ūkininkas buvo silpnybės pagimdytas.
Jis nemokėjo keršyti. Tik sopulių valandose—verkda-

vo karštomis ašaromis. O kiti, net ir jo moteris, juokdavosi iš jo tiesiai į akis:

— Tokio nė mylėti negaliu.... nė gerbti nemoku....

....Jo kaimynas. Teisingasis Draugas, spėkos vaikas, tarė ūkininkui:

— Klausyk.... aš matau tave esant geros širdies ir skaisčios dvasios... Numatau tave atleisiant... Aš atėmiau iš tavęs tavo ūkį.... tu jo nebeturi....

Suaitojo sopulingoji ūkininko širdis. O kuomet širdis vaitoja, tai ji lyg liepsnon pasineria, lyg tarp plakto ir priekalo atgula.

Teisingasis Draugas ir dar tarė:

— Žiūrėk, ansai laukas, kurį tu mylėjai, kaip ir kitus.... Aš jame pernai, nuo tavęs pasislėpęs, javus sėjau.... Ir jau vaisiai užaugo.... Tie vaisiai yra mano, aš juos sėjau.... ir juose mano viltis.... ir mano laimė, ir nelaimė....

Ūkininkas tylėjo.... Paskui, susiėmęs už galvos, sušuko:

— Tu—vagis!

Teisingasis Draugas atsakė:

— Taip. Aš ir pats žinau.... Bet kad tu žinotum, kaip yra saldu ir miela pačiame tos vagystės momente.... Ypatingai, jai žinai, kad tavęs niekas nesugaus!.... Žinai, aš būvau ir esmi geriausios nuomonės apie tave.... man tavęs gaila....

Ūkininkas užklausė:

— O tuokart ar nebuvo gaila?

— Nė.... tiktai kuomet pavogčiau gaila buvo ir tavęs ir to tavo lauko ir savo sąžinės, prieš kurią turėjau prisipažinti vagiu virtęs.... Aš senai apmylavau tavo lauką.... ilgai vis mįslyjau vogti.... Pa-

galios, savo ūkyje bedirbdamas, netekau energijos, kad nuo vagystės susilaikyti.... O paskui—atsisėdau ant ežės, bučiavau tavo lauko žemę ir raudojau.... Ir tavo laukas, pajutęs gyvą sėklą ant savo krūtinės, raudojo iš laimės ir begalinio džiaugsmo.... Atleisk man, kaimyne....

Ūkininkas, verkdamas, lauko netekęs, nuėjo pas savo moterį:

— Lauko netekau.... Teisingasis Draugas pavogė....

O ji jam tarė:

— Kvailios tos tavo silpnybės ašaros!.... Reikėjo ginti, kol da laukas nebuvo pavogtas....

— Kur dingsiu? kur pasidėsiu?

— Plati žemelė, eik pasijieškok sau laimės ir lauko!....

— Ir tu prieš mane?

* * *

— Nemyliu ašarų.... negodoju verkiančio žmogaus.... Eik sau....

Ir nuėjo ūkininkas. O jo laukas pasiliko Teisingamjam Draugui, kurs tą lauką, lyg vagis, naktį į klėtį įsilaužęs, nuo žmonių pasislėpęs, pavogė.

O vogtoji laimė nelaimę atnešė. Teisingasis Draugas pražilo—nubalo, laukas, nuo kurio pirmieji vaisiai nuvalyti, apaugo žolėmis, ir ant jo tik griežlės, saulei nusileidus, griežlena. Ir Teisingasis Draugas nebemyli to lauko, nesa ne laimę jame rado, o tik nelaimę sau, ūkininkui ir laukui.

O ūkininko moteris laukia vyrą pareisiant.

Ar jis grįž kadanors—nežinau.

Karolis Vairas.



ZMUDZINAVIČIUS

Ant milžinkapio.

Marion.

Žemaičių Antanas.

Ištrauka iš laiško.

(Paišinyš).

Nejaugi tu nemanai, kad mano širdis buvo be-
plyštanti, kada man metei veidan aną baisų apkaltinimą,
visųbaisiausį, kokį tik begalima moteriškai mesti, ir,
susikrimtęs, kovodamas su meile, kuri jau pradėjo
virsti į panieką ir neapykantą, nubėgai laiptais? O, aš
da ir šiandien aiškiai matau tavo akis, tavo kada-tai
pilnas meilės brangias akis, bet dabar taip didžiai
degančiais nuo skausmo. Aš matau tavo drebančias
lūpas, tarusias su ironija:

“Sudie, laimingo likimo!”

Ir sunkiai užsitarė durys, tartum grabo viršus už-
sivožė. Ant visados...

Nuo šio laiko mano gyvenimas bėgs tik pasaulės
atmintyje.

Gyvenimas.... Žydintis sodnas, kuriame aš pra-
leidau, svajodama, patį skautųjį mano jaunystės lai-
ką.... Atsimenu.... Saulėta diena.... Aš gulėjau ant
kranto didelės, gilios upės, pilna drąsių jaunystės min-
čių, užgauta išdidžių minčių apie gyvenimą, užkerėta
jo beribe.

O, neaprėpiamos pievos, o šniokščiantys gojai,
ūkanuoti perangiai, paslaptiniai mirgantys ežerėliai ir
lieknos!

Mano sielą vėrė vulkaniškosios versmės.... Mano
rankos siekė kur-tai į tolybę, norėdamos aprėpti visą
pasaulę.

Didelis pajėgų užplaukimas draskė mano krūtinę.
Galinga, pirmoji, begalinė meilė prie gyvenimo....

Čia atėjai tu.... kaip pasakos karalaitis.... senai
glamonėjamas jaunystės vaidulys.... O, aš da pa-
menu.... Aš niekuomet neužmiršiu.... Aš pasukau
galvą į šalį, ir pamačiau žėrinčias akis. Likau užgauta,
it žaibo. Išpažinau atsidengiančią gyvenimo tiesą. Pa-
regėjau toje valandoje savo nelaimingą ir vyliugingą
gyvenimą....

Vylius, amžinas vylius!...

O tenai — mirgančioji skaistybė, galybė išliuo-
suotosios sielos.

Aš žinau: galinga ir savyta, ji eina užvaldyti
ateitį!

Žinau, jaigu pamylės, tai lengvai pasieks širdies
troškimus. O! ji bus, be abejonės, ta Betlėjaus žvaigž-
delė, rodanti kelią dangauspi....

Liūsiai jūs keliausite tuo gyvenimo keliu prie tos
gyvenimo sriovės, kuri, neapsistodama, žengia pirmyn,
nežiūrint to, kad mes ir griūvam.... prie tos, kur
ant mūsų kapų išaugs nauji ir žali žiedai, kur ant gyve-
nimo nulaužtos kartos ištarps ir išaugs nauja, nepėr-
galimoji ir apvaldančioji patį gyvenimą, kartu tverianti
naują pasaulę....

I. B.

Miškas ir keleivis.

Ūžia tamsus miškas, vėjo draskomas. Jo krū-
tinė alsuoja....

Vėjas, lyg padūkęs, lyg pasityčiodamas, drasko ir
lenkia liemeningus medžius žemyn....

Miško viršūnė liuliuoja it jūros, plasnodamos ban-
gomis, ir šlamščia, pasakodamos žmogui savo nesup-
rantamą slaptinę gamtos pasaką.

Šlamščia, purtindamiesi medžiai, blaškydami į šalis
šakomis.

Suvaityjusi miško krūtinė pravirksta, sukaukia, ir
vėl patyloms skundžiasi ant ziauraus vėjo, kuris neduo-
da ramumo-atilsio....

Pakeltas lūžtančių medžių traškėjimo elnis bėga,
apkluikęs, klonimis, pats nežinodamas nė kur, nė nuo
ko....

Nutilo čiulbę paukšteliai, persigandę, urvuosna su-
lindo žvėrys.

Vienas tik miškas, vėjo draskomas, kaukia, vai-
toja tarytum skundžiasi padangei ant savo likimo.

Sujudusi ir upė, besivingiuojanti per mišką tarp
kalnų, apsiputojusi, ėmė smarkiaus šniokšti, pritardama
miško užimui.

Vienas tik keleivis lydymas griaudulingų miško at-
balsių žengia nelygiu keliu, stumdomas vėjo.

Jis keliauja, nelaukdamas—nesustodamas nė ant
valandėlės.

Keliauja vis tolyn ir tolyn....

Nors vėjų audra stengiasi atstumti jį atgal ir
sugniuždyti,—jis, pasiremdamas gyvenimo lazda, ir
nubraukdamas ranka nuo veido dulkes, kurias jam
įdukęs vėjas užneša, žengia tolyn.... į laimingesnę
ateitį, į ateitį žmonijos brolybės, lygybės ir santaikos,
kur nedraskys jo tamsybės ir priespaudos vėjai, kur
kiekvienas jausis esąs tos pačios gamtos—dievo sutver-
tas, kuris visiems lygias-vienodas tiesas prie gyvenimo
davė.

Žengia jis, keleivis, į tąją ateitį, kur nebus vargšas
bažnyčios ir valdžios apiplėšiamas vyliais ir prievar-
tomis. Kur pats turės tiesą laisvai mąstyti apie tai, kas
ji sutvėrė ir kas jam gyvasties teisą duoda.



A. P. Čehov.

Victor Hugo.

Vertė Žemės Vaikas

Juristė.

Notre Dame de Paris.

(Paryžiaus Švenčiausioji Panelė).

ROMANAS.

II. ŽIURKIŲ URVAS.

Vieno Europos justicijos ministerio duktė, padedanti tėvui apdirbti tiesų projektus, sakė jam, būdama:

18 metų: Tėve, uždrausk tiesų projektuose tiems šelmiams jaunikačiams lįsti prie jaunų mergaičių! Kada jie bus pageidaujami,—gaus žinią! Taipgi nepavelyk ir vesti jauniems žmonėms, nesulaukusiems 35 metų amžiaus. Ankstybas vedimas sumažina mums jaunikačius!

20 metų: Galima pavelyti ir ankščiau vesti, t. y. nesulaukus ir 30 metų. Palengvink jiems! Tegu taip būva....

22 metų: Tėve, melsk vidaus dalykų ministerio, kad jis išduotų gubernatoriams įsakymą, kuris baustų kiekvieną nevedėlį 30—40čia frankų.

25 metų: Labai stebiuosi iš jūsų, tėve! Kur dingo tas jūsų administratyviškas genijus? Tartum ir nepastebit, kas aplink jus dedasi! Tuojaus išduok tąjį projektą, baudžiantį kiekvieną nevedėlį 1.500 frankų! Pagalios, reikia tąjį projektą jau gyveniman įvykdinti!

28 metų: Tėve, tu sumišai.... Na, ir ar galima taip reikalai vesti? Juk įstatymuose nėra nė vieno paragrafo prieš nevedėlius! Paskirk nevedėliams metinę baudą 10.000 fr.! Prie šios bausmės pridėk dar 2 mėnesiu kalėjimo ir nustojimą kaikiurių tiesų ir turto! Tada sumažės skaičius netekėjusių merginų!

30 metų: Šimtas tūkstančių frankų! Pagaliaus dar šimtas tūkstančių! Greičiau! Metas kalėjimo.... 30 kartšųjū! Jaigu neklauso, šaukk kareiviją! Greičiau... kankintojau!!

35 metų: Mirties bausmė per sušaudymą! Meldžiu, tėve! Nejaugi nematai, kad aš.... gatava visiems akis išdraskyti? Mirties bausmė.... Ne.... ant viso amžiaus pavieniui kalėjiman! Tai didesnė bausmė! Rašyk gi greičiau....

40 metų: Tėve.... mielas.... Angele.... Eik pas finansų ministerį ir melsk jį, kad asignuotų metinėms premijoms nevedėliams, tik ketinantems vesti.... Eik, mielas! Būk taip geras! Tik dabar jau uždrausk vesti mergaites, nesulaukusias 35—40 metų.... Tėve.... mielas!....

I. B.



Grįžkime dabar į Grevo plečių, kur pasiliko nuo vakar užusios čionai bloznų šventės pėdsakai. Visur voliojosi skarmalai, plunksnos nuo skrybėlių, užgesę nuodėguliai nuo aiškiai degusių vakar žibuntuvų, šukės įvairių indų. Apie pajuokos stulpą, pas keturis tiltelio kampus, sustojo keturi seržantai, kuriems pasirodžius, iš visų plečiaus pusių rinkosi publika, žingeidaujanti, kokią čia parodą pasiseks šiandieną matyti.

Dabar pažvelgkime į senovišką namą plečiaus kampe iš saulėlydžių pusės, vadinamą Rolandos bokštu. Vienoje to namo kertėje, už grotelių, guli taip vadinamoji "visuomenės maldakningė", didelė kninga su paveikslais. Groteliai yra taip reti, kad galima vartyti kningos puslapius, bet pačios kningos negalima paimti į rankas. Greta maldakningės matyti siaurutis langelis į celę, kuri yra įrengta žemai, lygiai su gatve. Toje nišoje labai tyku, nors iš lauko, t. y. iš miesto, ir ateina čion triukšmas.

300 metų tam atgal šioje celėje gyveno garsioji Rolanda, kuri, žuvus tėvui kryžieviškoje karėje (krucijatoje), užsidarė šičion visam amžiui, didelio gailesčio apimta. Jai priklausė rūmas, kurio sienoje ji liepė iškirsti tą nišą; ji išdalino pavargėliams visus savo turtus ir pati likosi be niekur-nieko toje keistoje celėje, paliepusi užmūryti duris ir palikti tiktai langelį, atdarą ir žiemą ir vasarą, ir dieną ir naktį. Ši sopulingoji duktė pragyveno tame urve, laukdama mirties, dvidešimtį metų. Mito ji geraširdžių žmonių atnašomis ir pirm apleisiant šią pasaulę, užrašė savo celę visoms toms moterims, našlėms, motinoms ar dukterims, kurios, sopuliuose paskendusios, panaičės palaidoti save gyvas ir apgailėti savo ir kitų žmonių nusidėjimus. Panos Rolandas grabą sekė visi beturčiai ir pavargėliai, lydėdami ją savo ašaromis ir laiminimais, bet dideliai nustebo visi jos garbintojai, sužinoję, kad Roma atsisakė priskaityti ją prie šventųjų. Užtat daugelis užlaikė savyje gerą atmintį apie ją, o miestas įrengė greta jos buvusio butelio šią visuomenišką maldakningę, kad praeiviai galėtų pasimelsti už jos dušią, atsimindami prie to apie vargšes, užsidačiusias šioje celėje,—o ši niekadoms nebuvo tuščia nuo Rolandos laikų,—ir neduotų joms numirti badu.

Dideliuose miestuose, viduriniuose šimtmečiuose, panašios celės buvo galima daug kur užėti, ir jese visados kas-nors gyvendavo, jai ne vyras, tai moteris. Kaikuriose vietose tokių celių budavo kelios.

Viršuje Rolandos bokšto buvo išpjauti šitie žo-

džiai: "tu, ora!" (Melskis). Liaudis, nemėgstanti išmintingų žodžių perkeitė ir šio parašo prasmę į "trou aux rats"—Žiurkių urvas. Nors tas celės užvardijimas ir nelabai prakilnus, užtat labai artimas minios supratimui.

Toje gadynėje, kurioje įvyko ši istorija, Rolandos bokšto celė buvo užimta. Jai sakitytojas nori žinoti, tai tepasiklauso kalbos trijų kumučių, kurios šioje valandoje, kuomet mes apžiūrėjome Žiurkių urvą, ėjo ton pusėn per Grevo plečių.

Dvi jų buvo pasirėdžiusios, kaip paprastai Paryžiaus miestelėnės, labai padoriai ir puikiai. Trečioji-gi ir iš judėjimų ir iš drapanų panesėjo kaimietei, neseniai atvykusiai į sostapilį.

Abidvi paryzietė ėjo tuo ypatingu žingsniu, kuriuo atsizymi sostapilių gyventojos, parodančios miestą kaimietėms. Gi šitoji vedė už rankos storą vaikutį, kurs laikė savo rankelėje riebę kleką.

Vaikas sekė motiną, suklupdamas kas žingsnis, už ką motiną piktai jį draudė. Tiesa, jis daugiau tēmijo į kleką, negu į tai, kas buvo pas jį po kojų. Matoma, jam dėl kokių-nors priežasčių uždrausta valgyti tas kleckas.

Tuomtarpu tris moteris kalbėjo beveik visos sykiu.

— Eikime greičiau, Maeta,—sakė jaunesnėji stora paryzietė į kaimietę.—O jai ne, tai mes pasivėlinsime. Šatlėje mums pasakė, kad jį tuojaus vežs pas pajuokos štulpą.

— Ką jus sakote, Udarda, atsakė kita paryzietė.—Juk jis pasiliks prie stulpo per dvi valandį. Dar daug turime laiko. Ar matei, kada-nors, Maeta, kaip baudžiama?

— Mačiau Reimse, atsakė ši.

— Na, tai vis ne taip, kaip pas mus.

Kaimietė buvo beįsiseidžianti už tokią nemandagią draugės nuomonę, bet toje valandoje ji patēmijo kažką toli ir sušuko:

— Pažiūrėkit, kiek ten žmonių ant tilto! Į ką jie taip žiūri?

— Aš girdžiu tamburiną,—tarė Žerveza.—Tur būti tenai Esmeralda su savo ožka. Eikime greičiau, traukite savo butuzą, pamatysite čigonę.

— Čigonę!—sušuko Maeta, greitai pagriebusi ir pridengusi savo kūdikį.—Dieve mane apsergėk, ji dar pavogs mano kūdikį. Eikime Estaš!

Ir ji tekina pasileido bėgti paupiu, pakol tiltas nepasiliko toli užpakalyje. Kūdikis, kurį ji tempė už rankos, suklupo ant kelių. Jinai sustojo, uždususi. Udarda ir Žerveza šiaip-taip pasivijo ją.

— Iš kur tamista paėmei, kad ta čigonė pasivogs tamstos vaiką?—tarė Žerveza.

Maeta užsimastė ir palingavo galvą.

— Kaip tai keista,—patēmijo Udarda,—kad užsidarė ir-gi tokios pat nuomonės apie čigones, kaip ir tamista.

— Kokia tai užsidarėlė?—paklausė Maeta.

— Gi sesuo Gudula.

— Kas-gi tai per viena ta Gudula?

— Štai ir matosi tamstą esant iš Reimso, jai to nežinote,—atsakė Udarda.—Tai Žiurkių urvo užsidarėlė.

— Kaip, tai toji nelaimingoji moteris, kuriai mes nešame kleką!—nusistebėjo Maeta.

— Na, žinoma. Tamsta tuojaus paregėsi ją nišoje ant Grevo plečiaus. Ji yra tos pačios nuomonės, kaip ir tamista, apie čigonus, juokinančius publiką ir pranašaujančius kiekvienam laimingą likimą. Nežinia, iš kur pas ją atsirado tokia neapykanta. O tamsta, Maeta, dėlko jų taip bijotės?

— O!—sušuko Maeta, apkabindama savo vaiko galvelę,—aš nenoriu, kad ir su manim taip pat atsitiktų, kaip ir su Paketa Šantfleri.

— Tai tur būti akyva istorija,—sušuko Žerveza,—Maeta, papasakok mums!

— Mielai tai padarysiu,—atsakė Maeta,—nesa matau judvi iš Paryžiaus esant, jai to nežinote! Reikia jums pasakyti, (galime eiti), kad Paketa Šantfleri buvo gražutė aštuoniolikos metų mergelė, mano vienmetė tuokart, o nuo to laiko jau praėjo aštuoniolika metų, ir ji pati kalta, kad dabar ji, kaip ir aš, neyra storulė ir neturi nė vyro nė kūdikio. Jos tėvas pasimirė, kuomet ji buvo dar kūdikis, ir ji likosi ant rankų pas motiną, gerą moterį, kuri negalėjo nieko gero dukterį išmokinti. Gyveno jie Reimse. Paketa buvo begalo daili, visados linksma, vienval juokdavosi, su gražiais dantukais. Bet mergaitės, kurios daug juokiasi, visados užbaigia ašaromis, ir balti dantukai pražūdo gražias akutes. Taip atsitiko ir su Paketa. Sunkiai jos motina ir ji pelnėsi kas dieną duoną ir gyveno jos dideliame skurde. Vieną šaltą vakarą, kuomet Pakėtos veideliai paraudo nuo šalčio, ji pražuvo.... Estaš! tu, man matosi, valgai kleką, netikęs vaikas, žiūrėk man!

— Mes tai patēmijome, kaip tik ji atėjo nedėlioje bažnyčion su auksiniu kryžiumi ant krūtinės. Ji turbūt buvo keturiolikos metų amžiaus! Bėdina mergelė!

Maeta atsidūksėjo ir nušluostė ašaras, pasirodžiusias ant blankstienų.

— Kokį tatau turi sąryšį su čigonais ir su vaikais—aš nesuprantu,—patēmijo Žerveza.

— Kantrybės, — tarė Maeta.—Suprasite. 1466 metuose, šešioliką metų tam atgal, ji pagimdė dukterį. Nelaiminga, kaip ji džiaugėsi! Ji senai norėjo turėti kūdikį. Jos motina jau buvo mirus. Pakėtai neliko nė kas ją myli, nė ką ji myli. Ji buvo viena, ir visoje pasaulėje ji neturėjo nė vienos artimos dūšios. Visi mieste rodė į ją pirštais ir nuo visų ji kentė įžeidimus, o kartais ir smūgius. Ji buvo jau dvidešimties metų, o juk tai senatvė moterei, gyvenančiai taip, kaip ji gyveno. Dirbti ji nebegalėjo, nesa netikęs ir netvarkus gyvenimas atėmė jai visas spėkas ir norą dirbti. Sun-

kias ji turėjo dienas, vargšė! Bet jai vis rodėsi, kad, jai būtų kas ant svieto, ką ji galėtų pamylėti ir kas ją pamylėtų, tai ji nejaustų nė tos gėdos, nė apvienėjimo. Tai galėjo jai atnešti tiktai kūdikis. Ir Viešpats davė jai tą laimę. Negalima apsaakyti jos džiaugsmo. Ji pati žindė savo mergelę ir pasiuvo jai drapanės iš paskutinės savo paklodės. Ji vėl buvo gražutė, vėl vyrai ją sekiojo, ir jos reikalai pasitasė. Mažutė Agnesa, taip pakrikštyta mergelė, buvo graži lyg tas angelas, o motina puošė ją, kaip lėlę. Pakėta mokėjo puikiai išsiuvinėti auksu ir išsiuvinėjo savo dukrelei porą čeverykėlių, kokius ir karaliui nebūtų gėda apsiauti. O ir kojukės kad gražios, geresnių nerastum ant viso svieto. Ji visa buvo žavėjanti. Aš mačiau ją, kuomet ji buvo dar keturių mėnesių amžiaus; tik pamįslykite: akutės didesnės už burną, o plaukučiai—juodi. Šešiolikos metų ji būtų žavinti mergelė. Motina mylėjo ją nesvietiškai. Ji bučiavo ją, glamonėjo, prausė, rengė, vos ne-ėdė. Ji tiesiog neteko galvos ir vienval ačiavo Dievui. Ypatingai į pasiutimą vedė ją mažytės mergaitės kojelės: ji, kaip yra sakoma, negalėjo atitraukti nuo jų savo lūpų. Ji apaudavo ją į ausinius čeverykėlius ir bandydavo vedžioti ją ant lovos.

— Vis-gi aš nesuprantu, ką tai gali turėti bendra čigonai?—vėl patėmijo Žerveza.

(*Toliaus bus*).



Pasaulės progresas.

Terrorizmas Rossijoje. Žuvus nuo Bogrovo kulkos P. Stolipinui, Rossijos gyventojų padėjimas nepasigerino, bet pasiblogino: sukilo ir vėl tamsieji gaivalai, norėdami atsitikimą su Stolipinu panaudoti savo tikslams. Žuvus Stolipinui, Rossijoje ir vėl jieškoma prižasčių, kurios palaiko terrorą, nunešusį nemažą skaitlių įvairių rangų valdininkų. Konservatiškiausias Rossijos laikraštis, *Novoje Vremia*, tankiai turįs geras informacijos iš "augštųjų sferų", o pirma buvęs valdzios organu, labai keistai žiūri į dalykus ir priodinėja, būk terroras Rossijoje gyvuojas dėlto, kad Rossijoje valdzios spėkos ir visuomenė yra du atskiru ir nieko tarp savęs bendro neturinčiu dalyku. Kliasa, valdanti Rossiją, neyra tautiška, suprask—visi yra iš vokiečių kilę, ar su jais susimaišę. Nėra tautiško idealo politikoje, ir iš politiško atzvilgio Rossijos visuomenė stovi ant labai žemo evoliucijos laipsnio, nesa rusai ilgai nebuvo prileidžiami prie šalies politikos, ir Rossijos politika—tai kelių ypatų reikalas, o ne visos tautos. Dėlto tatai, anot *Novoje Vremia*, revoliucionieriai, matydami tą dalykų stovį, drąsiai žūdo valdzios atstovus, kurie paširodo kenksmingais revoliucijai. Jie pradėję nuo Bogoljepovo ir Pleve's, pasiekė savo laimėjimuose čiukurą, nuzūdydami dabar Stoli-

piną. Laikraštis *Rieč* pastebi, kad *Novoje Vremia*, kalbėdama apie Rossijos visuomenę, kuriai reikalauja plataus ir aktyviško veiklumo visoje šalies politikoje, turi omenėje ne visus Rossijos gyventojus, masoje, bet "tautiškąjį" jų elementą, Juodąją Šimtinę, gi kalbėdama apie Rossijos valdzios spėką, mąsto apie raudonąjį terrorą, vietoje baltojo, kurs dabar viešpatauja visoje šalyje, pradėjus nuo miestelių ir pabaigus sostapilėmis.

Nuo jūrų iki jūrų oru. Mūsų tėvai ir seneliai, dvidešimts metų tam atgal, gardžiai būt nusijuokę, jai jiems būtų buvę pasakyta, kad žmogus galės lakioti oru ir tai tokius ilgus distansus, kaip nuo New Yorko iki Pasadena, California, t. y. 3220 mylių. Tatai atsiekė orlaivininkas C. P. Rodgers; jis apleido Long Island 17 d. rugsėjo ir 5 d. lapkričio pasiekė Los Angeles'o priemestį, Pasadeną, t. y. visą kelionę atliko į 49 dienas. Pirma buvo daugiausiai perlėkęs oru Harry N. Atwood, atkeliavęs iš St. Louis į New Yorką, 1.265 mylias. Rodgerso kelionė nebuvo pasekminga. Antrą dieną jo kelionės jo Wright'o sistemos mašina užkliuvo į medį; ketvirtą dieną sulužo dalis mašinos. Be tų atsitikimų jis turėjo da šešiose įvairiose valstijose pakelyje įvairius nesmagumus. Atlėkus į Californiją ir iškilus 4.000 pedų augšty, jo mašina sugedo ir jis vos-vos nusileido nesusizeidęs.

Prieš 5 metus broliai Wright buvo vieninteliai žmonės pasaulėje, galėję lakioti orlaiviuose, sunkesniuose už orą*. Rudenį 1906 m. stebėtasi iš to, kad jie buvo iškilę oran 160 sykių ir perlėkė 160 mylių, t. y. po 1 mylę kas iškilimas, aplamai imant; stebėtasi taip-gi, kad jie sykį išbuvo, oran pakilę, pusę valandos ir pralėkė 24 myles. Ir dabar mes stebimės iš drąsuolio Rodgerso, atlikusio tokią ilgą kelionę iš New Yorko į Los Angeles į šešias savaites, iš kurių jis lėkė tiktai tris dienas.

Kas bus už 5 ar 10 metų?

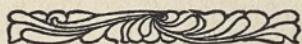
Ko reikalauja chinai revoliucionieriai? Atsakymus į tą klausimą paduoda, anot *Lit. Dig.*, Chicagoje einąs laikr. *Post*. Reikalavimai:

- 1) Parlamentas turi pilną tiesą peržiūrėti konstituciją.
- 2) Kariumenė ir Laivynas negali būti panaudoti viduriniems sumišimams malšinti be Parlamento sutikimo.
- 3) Imperatorius daugiau nebeturi valdzios ant žmonių mirties ir gyvasties.

* Bandymų lakstyti oru sunkesniuose už orą mašinose ir prieš brolius Wright'us buvo nemaža. Pasekmingus bandymus darė vokiečys Lilienthal. Buvo pasikėles ir lakstė oru daugiau negu 2000 kartų. Pagalios 1896 metais užsimušė. Panašiu, kaip Lilienthal'io, aparatu kelis šimtus kartų buvo skraidęs anglas Pilcher. Užsimušė 1899 m. Pasekmingiau skraidė amerikietis Chanute. Tuo jau laiku panašius, kaip Chanute'o, bandymus darė broliai Wright'ai Ohio valstijoje. Jie atsiekė geresnės lygsvaros ir valdymo.

- 4) Amnestija politiškiems.
- 5) Ministerių kabinetas yra atsakomybėje prieš Parlamentą.
- 6) Į ministerių kabinetą neyra renkami valdančiųjų giminės.
- 7) Parlamentas turi pilną tiesą reguliuoti valstybės biudžetą.
- 8) Sostas neturi tiesos uždėti ant gyventojų jokių mokesčių be užvirtinimo Parlamento.

Jai įvyks Chinijoje respublika, tai tas dalykas turės nemažą įtaką ant Azijos, o ypatingai ant Japonijos gyventojų, kurie yra begaliniai prislėgti mokesčiais, ir ant 300 milijonų žmonių, gyvenančių Indijoje.



Į "L. M." Skaitytojus.

Jau baigiasi antri metai, kaip eina "Laisvoji Mintis". Nenorėtume girties, vienok turime pasisakyti pradėję gan rimtą ir svarbų mūsų visuomenėje darbą, kurio pasekmės jau kur-ne-kur matoma. Vienu svarbiųjų mūsų darbų mes laikome palaikymą tampsrenių ryšių tarp atgijančių Lietuvių Laisvamųjų Susivienijimo kuopų, nesa be tų ryšių netik nėra galimas organizavimo darbas, bet tiesiog ir pačių narių dvasia turėtų nupulti, idealai atvėsti.

"Laisvosios Minties" leidimas neatnešė leidėjams nieko kaip tik nuostolį, žiūrint į leidimą iš medžiagiškos pusės; ir nuostoliai tuom tarpu, žinoma, yra neišvengtini, leidžiant laikraštį ideai, o ne pelnui. Bet-gi nuostolių nebūtų, jai Gerbiamieji mūsų skaitytojai pasirūpintų patį reguliariškai mokėti savo prenumeratą ir paskleistų "Laisvąją Mintį" tarp savo pažįstamų ir draugų. Tokiu būdu mes netik padengtume pereitųjų metų deficitus, bet da-gi ir patį laikraštį padidintume ir pajvairintume. Jai, dėl paveizdos, kiekvienas "Laisvosios Minties" skaitytojas, suprantas mūsų darbo ir laikraščio vertę ir išnašumą, priduo-tų mums nors po vieną skaitytoją metų bėgyje,—tai "L. M." ir pati pasididintų ir jos medžiaga (turint gerai apmokamus bendradarbius) taptų įvairesnė, ir paveikslais, kurie labai daug reiškia laikraščiui, "L. M." būtų kur kas turtingesnė.—Mes nesikreipiame į Gerbiamuosius Skaitytojus, maldaudami jų aukų; anaipatol. Mums reikia iš Jūsų pusės tiktai broliškos paramos, paplatinimo laikraščio, pakalbinimo naujų prenumeratorių, o juk tai nesunku padaryti, ypatingai tiems žmonėms, kurie mums simpatizuoja, o tokių yra daug,—visi "Laisvosios Minties" ėmėjai.

Nors ir sunkūs mums buvo tie du metai iš medžiagiškos pusės, vienok dvasioje nenupuolėme, matydami mūsų darbą nenuėjus vėjais, bet atnešus naudą.

Tatai ir kreipiamės į visus "L. Minties" ėmėjus, prašydami, idant skolingieji pasiskubintų atnaujinti savo prenumeratas ir visi pagelbėtų mums pasekmingai dirbti ir toliaus pradėtąjį darbą.

"Laisvosios Minties" Redakcija ir Administracija.

IŠ L. L. S. KUOPŲ NUTARIMŲ.

F. Ferrero, L. L. Susivienijimo kuopa, savo susirinkime laikytame lapkričio 3, š. m., nutarė: patarti Lietuvių Laisvamųjų Susivienijimui išrinkti komitetą, kuris parūpintų ir per kuopas suteiktų liaudžiai surašus tokių knygų ir raštų, kurių turinys vestų ją prie pasiliuosavimo nuo visokių tikėjimo burtų ir prie protiškos laisvės; kad atsiekus protišką išsitobūlinimą, guodotų viska, kas yra dora, teisinga ir tikra; kad mylėtų laisvę, mokslą, muziką, dailą ir viską, kas yra dailu, naudinga ir dora gamtoje; kad mylėtų artimus ir tėvynainius, ir kad savo dorais darbais duotų paveizdą nesusipratėliams ir kad su mokslu ir apsišvietimu galėtų išauklėti save ir savo šeimynas linksmai, dorai ir garbingai.

O jaigu tokiu knygų nėra, te Susivienijimas jas stengiasi išleisti.

Išrinkta kuopos komisija, kuri padarys surašą augščiaus minėto turinio knygų ir laikraščių, lietuviškoje ir kitose kalbose, taipgi nurodys ir draugijas, į kurias prigulėdami žmonės galėtų tobulintis, kaip augščiau nurodyta. Kuopa atspausdins tą surašą ant lapelių ir skleis tarp vietinių lietuvių.

Visus kuopos nutarimus, apeinančius L. L. Susivienijimą bei visuomenę talpinti "L. M."

L. L. S. kuopos valdyba:

K. Jankevičius, pirm.

P. Lauraitis, rašt.

V. Šibanauskas, išdininkas.

Nuo redakcijos: Sakinį, kuriame Fr. Ferrero kuopa protestuoja už patalpinimą kun. Tumo paveikslo, apleidome, nesa toks protestas ir prasmės neturi: teeina dalykas užmarštin, įvykusio nebatitaisysi.

KLAIĐŲ PATAISYMAS.

Straipsnyj "Intelektualis Rossios išsiplėtojimas", 497 pusl. atspaus-ta: "regisi, turėjo mintyj individumą, ne genių". Turi būti: "regisi, turėjo mintyj individumą, net genių".